

Tefsir Araştırmaları Dergisi

The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2023 (Nisan/April)

Kur'ân Okuma Dersi Ölçme ve Değerlendirme İlkeleri
Qur'an Reading Course Assessment and Evaluation Principles

Hasan Hüseyin HAVUZ

Dr. Öğretim Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı
Assistant Professor, Afyon Kocatepe University Faculty of Islamic Sciences
Basic Islamic Sciences, Department of Quran Reading and Qiraat Science
Afyonkarahisar/Türkiye
hhhavuz@aku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4388-9383>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 04/07/2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 09/04/2023

Yayın Tarihi/Date Published: 30/04/2023

Atıf / Citation: Havuz, Hasan Hüseyin. “Kur'ân Okuma Dersi Ölçme ve Değerlendirme İlkeleri”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Nisan/April 2023), 214-253.

<https://doi.org/10.31121/tader.1140469>

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Yayıncı / Published by: Ali KARATAŞ / Türkiye

Öz

Kur'ân Okuma dersinde ölçme ve değerlendirme, sözlü sınav olarak yapılmaktadır. Bu dersin ölçme ve değerlendirmesinde çoğu zaman belirlenmiş kriter bulunmamaktadır. Ancak, bu noktada İHO ve İHL okullarının öğretim programlarında öğrencinin gelişim sürecinin esas alınacağı belirtilirken, ilahiyat fakültelerindeki Kur'an okuma sınavlarında yazılı bir ölçütten söz edilmemiştir. Bunun yanı sıra oluşan gelenekte yüzüne/Mushaf'tan, ezber okuma ve tecvit konularında sınav yapılmasında uygulama birliği vardır. Yüzüne okuma, ezber ve tecvit bilgisi belli oranlarda bölünerek aranan özelliklere göre puan takdir edilmektedir. Fakat bu konuda bazen ortak bir tutum sergilenememektedir. Bu sebeple Kur'ân okuma, ölçme ve değerlendirmesinde herhangi bir kriterin olmadığı, rastgele puan verilen bir ders olarak algılanmaktadır. Durum böyle iken bu derste ölçme ve değerlendirme hangi düzeyde, nasıl yapılmalıdır? Mevcut sistem içerisinde kriterler ne ölçüde oluşturulmalıdır? Her öğretim seviyesinde ideal okuma olan en üst seviye mi hedeflenmelidir? Bu derste baraj/yeterlilik uygulaması yapılmalı mıdır? Bu sorular cevaplanması gereken sorulardır. Bu çerçevede makalede ilahiyat fakülteleri ölçme-görme kabul gören yaklaşımlara göre bazı ölçütler oluşturulmuştur. Aynı zamanda diğer kurumlardaki değerlendirmelere atıf yapılmıştır. Bu yapılırken ölçme ve değerlendirme esasları dikkate alınmış olup bu ilkeler doğrultusunda Kur'ân okuma sınavlarının şeffaflığı, objektifliği ve güvenilirliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Kur'ân dersinin durumu öncelikle ölçme ve değerlendirme ilkeleri açısından ele alınmıştır. Bu konuda hedef ve kriterin öneminden söz edilerek ilahiyat düzeyinde örnek puanlama anahtarları oluşturulmuştur. Akabinde sözlü sınavının ölçme ve değerlendirmesinin yöntemi üzerinde durulmuştur. Ancak yüzüne, ezber okuma ve tecvit bilgisi sınavlarının ayrıntılı değerlendirilmesi kapsam dışı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân Okuma Dersi, Ölçme ve Değerlendirme, Sözlü Sınav, Puanlama Anahtarı, Baraj/Yeterlilik Kriteri

Abstract

In the Qur'an Reading course, assessment and evaluation are applied as an oral exam. Most of the time, there are no specified criteria in the assessment and evaluation of this course. At this point, it is stated that the development process of the student will be taken as a basis in the curriculum of Imam Hatip Secondary School and Imam Hatip High schools. But there is no written criterion in the Qur'an reading exams in theology faculties. In addition, in the tradition, there is a unity of practice in conducting exams on mushaf, memorization and tajweed. Reading from the mushaf, memorization and tajweed information are divided into certain proportions and points are given according to the required qualifications. However, there is sometimes no common behavior in this regard. For this reason, Qur'an Reading course is perceived as a course in which there is no criterion in its assessment and evaluation. While this is the case, how should assessment and evaluation be done in this course? How should the criteria be established in the current situation? Should it aim for ideal reading in all cases? Should there be a qualification criterion in this lesson? These are questions that need to be answered. In this context, some criteria have been established in this article according to the accepted approaches in the scale of theology faculties. At the same time, references were made to evaluations from other educational institutions. While doing this, assessment and evaluation principles were taken into consideration and in accordance to these principles, it has been tried to reveal the transparency, objectivity and reliability of the Qur'an Reading course exams. In this article, the situation of the Qur'an Reading course is primarily discussed in terms of assessment and evaluation principles. In this respect, the importance of the objectives and criteria of the course was mentioned and sample grading keys were created at the level of theology. Then, the method of assessment and evaluating the oral exam was emphasized. However, the detailed evaluation for reading from the mushaf, memorization and tajweed knowledge exams was excluded.

Keywords: Qur'an Reading Course, Assessment and Evaluation, Oral Examination, Grading Key, Sufficiency Criterion

Giriş

Genel öğretimde olduğu gibi Kur'ân okumada ölçme ve değerlendirmenin eğitim ve öğretimin önemli bir ögesi olduğu aşikârdır. Öğretimde, ortaya konulan müfredat programının arzulan katkıyı ortaya koyup koymadığı, amaçlanan hedeflere ulaşip ulaşmadığı, öğrenci-

lerden istenilen verimin alınıp alınmadığı, dersle alakalı beceri ve kabiliyetlerinin gelişip gelişmediği ancak ölçme ve değerlendirme metotları kullanılarak ortaya konulabilir.

Ölçme-değerlendirme her alanda farklı şekillerde uygulanan bir metottur. Kur'ân dersinde teorik açıklamaların yanında, edânın yani tatbikin yoğun olduğu bir ders olması sebebiyle diğer derslerden farklı yöntem ve tekniklerle öğretim yapılmaktadır. Söz konusu dersin öğretimi, daha çok kıraat ıstılahında kullanılan arz ve sema, yani hocanın okuması talebenin dinlemesi; talebenin okuması hocanın tashih etmesine dayanan bir öğretimdir.¹ Bu da modern anlamda “yaptırma-yaşatma ve gösteri” diyebileceğimiz bir metoda tekâbül etmektedir.² Bu sebeple ölçme değerlendirmede klasik olarak anlatım vb. yöntemlere dayalı olup öğrencinin daha çok pasif olduğu bazı derslerden farklı olarak, toplu veya bireysel bir şekilde tatbikatlı bir metotla işlenmesi sebebiyle sınav yöntemi de sözlü olarak uygulanmaktadır.³ Bu dersin, tecvit ilminin teorik izahları haricinde yazılı sınavı yoktur. Bu sebeple geçmişten bu yana sözlü olarak değerlendirilmektedir.⁴

Önceki yıllarda ders öğretmenin/hocasının önceden belirlenen bir konudan soru sorması şeklinde de yapılan sözlü sınavı; yabancı dil öğretiminde, Türkçe okuma vb. bir sınavda uygulanabilmektedir. Sözlü olarak yapılan sınavlarda istenilen seviyeye göre kriterler; metni doğru okuması, akıcılığı vb. şeklinde belirlendiği bilinmektedir. Aynı şekilde de Kur'ân okuma dersinde yüzüne okuma seviyesi ders hocasının belirlediği amaç ve düzeye göre öğrencinin okumasına puan takdir edilmektedir. Burada püf nokta dersin öğreticisinin/hocasının okul ve sınıf durumuna göre, aradığı seviyeyi ve kriterleri ortaya koyması, buna göre öğrencilerin okumalarına puan takdir etmesidir.

Kur'ân okumada istenilen başarının hâsıl olup olmaması meselesinin yanı sıra modern eğitim sisteminin bir parçası olarak temel unsur olan puanlamanın da mesele haline geldiği gerçeği ile karşı karşıyayız. Günümüz Kur'ân öğretiminde hem öğreticiyi hem de öğrenciyi olumlu veya olumsuz yönde etkilemesi bakımından yapılan öğretimin doğru kriterler ile ölçülmesi ve değerlendirilmesinin önemi büyüktür. Bu sebeple Kur'ân dersi öğreticilerinin - hangi seviyede öğretim yaparsa yapsın- dersin/okulun vizyonu, hedefleri çerçevesinde, imkân ve şartları da gözетerek gerçekçi kriterleri/ölçütleri oluşturması ve buna göre değerlendirme yapması kaçınılmazdır.

Kur'ân okuma/dersi sınavları ve puanlamaları, özellikle ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinde, örgün eğitimin diğer kademelerinde ve Diyanet İşleri Başkanlığı imamlık-müezzinlik sözlü sınavlarında en fazla sorun yaşanan sınavlar olup ders öğreticisini/hocasını ve sınavı

¹ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2008), 51; Nazife Vildan Güloğlu, "Kırâat-i Seb'a İmamlarının Sîretleri Bağlamında Bir Kur'an Öğreticisinin Sahip Olması Gereken Özellikler", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/1, (Bahar 2022), 153.

² Sevda Yartaşı Pehlivan, "Yetişkinlere Yönelik Kur'ân Kurslarında Kur'ân-ı Kerim Öğretim Yöntemleri ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)", ed. Ahmet Gökdemir, *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 150.

³ Kur'ân dersi resmîyette "uygulama" olarak belirtilen bir ders değildir. Sınıf ortamında pratiğinin daha çok olduğu bir derstir. Bu sebeple sahada ve laboratuvarında gözleme dayalı bir uygulama dersi değildir. Zaten sınavı da sözlü olarak yapılmakta, gözleme dayalı olarak yapılmamaktadır.

⁴ Mustafa Öcal - Mehmet Emin Ay, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1998), 21.

yapanları çokça meşgul etmekte ve yormaktadır. Sınavı yapan hocanın öğrencinin hakkını vermediği, haksız yere dersten/sınavdan bıraktığı ve ayrımcılık yaptığı gibi şikâyetlere sebep olan bu durum gerek öğrenciler gerekse yöneticiler nezdinde ders hocalarının sübjektif/keyfi hareket ettiği ve gelişigüzel puan verdiği şeklinde önyargılı değerlendirmelere konu edilmektedir. Nitekim öğrencilerden gelen bazı dönütler, yapılan bazı görüşme ve gözlemler bunu ortaya koymaktadır.⁵ Bu noktada okulun/kurumun vizyonu/misyonu doğrultusunda eğer bazı ortak değerlendirme esasları oluşturulmazsa Kur'ân dersinde veya Kur'ân okuma sınavlarında sübjektiflik ve ölçme hataları daha fazla olarak devam edecek ve bunun belli bir kriterinin olmadığı algısı pekişmiş olacaktır. Ancak böyle algının olması bu sınavların tamamen ölçsüz yapıldığı anlamına gelmemektedir. Nitekim Kur'ân öğreticileri bütün öğretim kademelerinde aynı yaklaşımla hareket ederek değerlendirmeler yapabilmektedirler. Hal böyle iken hemen bütün Kur'ân dersi hocalarının, Kur'ân okumaya dair her türlü sınavda ortak olarak yaptıkları ve birçok derse nazaran ölçülmesi daha somut olan puanlamada hedef ve kriterlerin/ölçütlerin belirlenmesinin önemini ele almaya ve bazı örnekler oluşturmaya ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Konuya dair Murat Akkuş'un, "*Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif*" adında bir bölüm, Abdullah Benli'nin, "*İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri için Bir Program Önerisi*" adlı makalesinde bir bölüm olarak hazırlanmış değerli çalışmalar mevcuttur. Ancak bu çalışmalar ezber, yüzüne ve tecvit bilgisi puanlama örnekleri çerçevesinde genel puanlamaya yönelik çalışmalardır. Bizim çalışmamız ise Kur'ân okumanın değerlendirilmesinde genel ölçme ve değerlendirme ilkeleri ışığında örnek ölçütler oluşturma, bu ölçütlerin eğitim kademesi ve şartlara göre güncellenmesi meselesini ele almaktadır. Bunun yanı sıra genel sözlü sınavlarının tartışılabilirliğine karşın, hedef ve kriterler çerçevesinde yapılan Kur'ân okuma sözlü sınavlarının güvenilirlik seviyesinin fevkalade yükseleceğini, ayrıca bu sınavın süreç odaklı veya müstakil olarak uygulanabileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çerçevede hazırlanmış bir çalışmanın olmaması sebebiyle hep diğer dersler üzerinden örneklendirilen ölçme-değerlendirme konusuna katkı sunmayı, Kur'ân okumanın en az hata ile ölçülmesi ve değerlendirilmesini amaç edinmektedir.

Bu makalede öncelikle genel ölçme ve değerlendirme kriterlerinden kısa ve öz olarak bahsedilerek Kur'ân dersinde yapılan okumalar açısından değerlendirme yapılacaktır. Ardından yönetmelik ve yönergelerde Kur'ân dersi için ölçme ve değerlendirme konusunda durumun ne olduğuna bakılarak yüzüne okumalarda geleneksel öğretim, İHO, lise ve ilahiyat öğretiminde sınıf seviyesine göre belirlenecek olan temel kriterler neler olmalıdır? Ezberde müfredat ve baraj uygulamaları vb. konularda bazı meseleler tartışılacaktır. Bu yapılırken mesele ilahiyat fakültesi ekseninde değerlendirilecek, diğer öğretim düzeylerine atıflar yapılacak, ölçütler de örnek olarak ilahiyat seviyesindeki okumalar için oluşturulacaktır. Bu çerçevede bütün öğretim kademelerinde amaç, hedef ve kazanımların uygulanabilir bir şekilde oluşturulması ve buna uygun ölçütlerle değerlendirme yapılması gerektiği üzerinde durulacaktır.

⁵ Ahmet Gökdemir, "Kur'ân Okuma ve Tecvid Derslerinde Karşılaşılan Problemler", ed. Ahmet Gökdemir, *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar, Çözümler, Yöntemler)*, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 29.

Spesifik olarak ilahiyat, imam hatip ortaokulu ve liseleri ve diğer öğrenme ortamlarında yapılan ve yapılması gereken uygulamalar bu makalenin sınırlarını aştığı için ayrı bir çalışmanın konusudur. Bu sebeple zikredilecek hedef ve kurallar çerçevesinde yüzüne okuma, ezber okuma ve tecvit bilgisi sınavlarının incelenmesi kapsam dışı bırakılmıştır.

I. Genel Ölçme-Değerlendirme İlkeleri ve Kur'ân Dersi

Ölçme ve değerlendirme hayatın her aşamasında yapılan bir eylem olup eğitim öğretim içinde neyi, nasıl ve ne kadar öğretildiğinin saptanması için yapılmaktadır. Planlı ve programlı olarak yapılan ölçme ve değerlendirme bu süreçte olmazsa olmaz şartlardandır.⁶

Ölçme konusunda, ilim dallarına göre farklı tanımlamalar yapılsa da genel olarak “Bir durumun ve özelliğin gözlenip gözlem sonucunun sayı veya başka sembollerle gösterilmesi.” şeklinde tanımlanmıştır.⁷ Değerlendirme ise yapılan ölçme sonucunda bir hükme varmak demektir. Bu anlamda değerlendirmeden söz edebilmek için öncelikle ölçmenin yapılması gereklidir.⁸ Bir ölçmede olması gereken; güvenilirlik, kapsam-geçerlik ve kullanılabilirlik kriterlerine sahip olmasıdır. Buna göre ölçmede hata ne kadar az ise güvenilirlik derecesi o kadar yüksek anlamına gelmektedir. Mesela Kur'ân okuma dersi dışındaki diğer sözel ve sayısal derslerin sınavlarında soru sayısını artırmak güvenilirliği artıran unsurdur. Kur'ân dersinde de okumanın ayet/sayfa sayısının fazla olması ve bunun birkaç defa yapılması, okuma seviyesini daha çok ortaya koyacağı için ölçmede hata yapma oranını azaltacağını söylemek mümkündür. Kapsama özelliğinde diğer derslerde sınavın bütün konuları içermesi kastedilmektedir. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerim'in hemen hemen bütün sayfalarındaki mahreç ve tecvit özellikleri büyük oranda aynıdır. Bu anlamda farklı sayfa ve sûrelerden okutulmasında öğrenciler arasında eşitliği/adaleti bozucu herhangi bir durumdan söz edilemez.⁹ Dolayısıyla Kur'ân dersi için kapsam alanının diğer derslerin konusundan farklı olduğu söylenebilir. Ancak yine de sözlü sınavlarında müfredatta belirtilen ve derste okunan veya okunmayan ama sınırları belirlenmiş sayfalar olmasının, çalışabilme ve sorumluluk sınırlarının tayini açısından daha elzem olduğu söylenebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Kur'ân okumada kapsam geçerliği, aslında öğrencinin okumayı “ne kadar istenilen seviyede yaptığı” şeklinde ifade edilebilir.

Ölçmede öncelikle öğrencinin hangi özelliklerinin ölçüleceği belirlenir. Yani ölçme konusu ortaya konulur. İkinci olarak ölçme sonuçlarını göstermek için sayı/rakam veya sembollerle ifade edilir. Sonrasında bu sonuçların hangi değere denk geldiği yani başarılı veya başarısız olduğu belirlenir.¹⁰ Bu çerçevede Kur'ân dersinde öğrencinin okuma seviyesi, ezber durumu ve tecvit bilgisi ölçülüp değerlendirilmektedir.

Bugün her ilim dalının kendine mahsus ölçme ve yöntemleri oluşmuştur. Bu alanlarda yazılı sınav, sözlü, uygulamalı, performans, proje, ödev vb. ölçme araçları yaygın olarak kullanılmaktadır. Çünkü hayatın her bir alanında ve günlük yaşantımızda kullanılan bu ölçme

⁶ Öcal - Ay, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 3, 4.

⁷ M. Fuat Turgut - Yaşar Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme* (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 102; Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 6, 7.

⁸ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 12.

⁹ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 28.

¹⁰ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 7.

daha da önemli hale gelmiştir.¹¹ Ancak, Kur'ân okuma dersinin kendine mahsus özellikleri olması hasebiyle değerlendirmesi farklılık arz edip öteden beri sözlü olarak uygulanagelen ve üzerinde ittifak edilen bir sınav şeklidir.

Ölçme ve değerlendirmede öğrencinin bilişsel, duyuşsal veya psiko-motor özellikleri ölçülmektedir. Diğer derslerde genelde bilişsel davranışlar yer almakta, yazılı, test vb. yapılan sınavlarla bu özellikler ölçülmektedir. Öğrencinin derse, okula, öğretmene vb. karşı ilgi, alaka gibi tutumlar da duyuşsal özelliklerin ölçülmesidir. Beden eğitimi, müzik, resim, atölye derslerde ise daha çok psiko-motor davranışlar ölçülmektedir. Aynı şekilde Kur'ân okuma ve ezber okuma gibi derslerin davranışları bilişsel hedeflerinin yanında psiko-motor hedefleri de olan derslere girmektedir.¹²

Eğitimde bilişsel davranış; bilişsel bilgi ve beceriler olarak tanımlandığına göre bir şeyin ezber olarak okunmasında -her ne kadar anlam bilgisi, bilişsel süreçteki analiz ve değerlendirme düzeyi devrede olmasa da- yüzüne okumada harfleri, kelimeleri tanıma ve okuyabilme, ezber becerisinde hatırlama ve doğru okuma anlamında kavrama düzeyleri söz konusudur.¹³ Mesela, ezber eğitiminde elbette öğrencinin bir bilgiyi ve metni zihinde tutabilme yeteneği, bilgiyi muhafaza etme ve gerekirse aynıyla tekrar edebilme becerisi ön plana çıkmaktadır. Burada yapılan şey zihnin hatırlama becerisini geliştirilmesidir.¹⁴ Her ne kadar ezber faaliyetine eleştirel yaklaşılsa da Kur'ân dersi için ezber okuma rastgele bir okuma değil, psiko-motor özelliğinin yanında bilişsel bir kavramdır.¹⁵ Ancak psiko-motor özelliği olan dersler, işleniş ve ölçme-değerlendirme olarak benzeri uygulama isteyen özelliktedirler. Her ne kadar bu derslerde el, kas vb. organların istendik davranışları yapabilmesi söz konusu ise de Kur'ân okumada bilişsel öğrenmeden sonra bu okumanın kendiliğinden yapılabilir bir davranış, yani meleke/beceri haline gelmesi söz konusudur.

Resim, beden eğitimi, müzik dersleri birer teknik beceri ve yetenek işi olduğu için her öğrencinin aynı düzeyde yapması beklenemez. Kur'ân okumada bu durum makamla okumanın daha çok öne çıktığı “Güzel Kur'ân Okuma” dersi düzeyinde söz konusudur. Bu anlamda Kur'ân dersi/okuma özel bir yetenek olmadığı için öncelikle öğrenilmesi ve bu öğrenmenin meleke/beceri haline gelmesi gerekmektedir. Nasıl ki Türkçe okuma-yazma toplumda engeli olmayan herkesin yapabildiği bir faaliyetse ise Kur'ân okuma da geniş halk tabakasının öğrenerek okuyabildiği bir ameliyedir. Dolayısıyla bu derslerin sınavları birbirine benzemekte ve sözlü olarak yapılmaktadır. Yani öğrencinin okuma performansı ölçülerek değerlendirilmek-

¹¹ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 102.

¹² Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 97; Fatih Çakmak, *Din Öğretiminde Hedefler* (Bursa: Emin Yayınları, 2020), 285.

¹³ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 295; Abdurrahman Dodurgalı, “Kur'an-ı Kerim Okumayı Öğrenmede Bazı Tartışmalar ve Öneriler”, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998), 39.

¹⁴ Sefa Sekin, "Türkiye'de Ezberci Öğretim ve Nedenleri", *Marmara Coğrafya Dergisi* 0/18, (2008), 211; Sümeyye Şirin, *Hafızlık Eğitiminin Bilişsel İşlevlere Etkisi*, (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019) 10.

¹⁵ Çakmak, *Din Öğretiminde Hedefler*, 285.

tedir. Bu sebeple performans testinde bir şeyin nasıl yapılacağı anlatılmaktan ziyade öğrencinin o davranışı yapması istenmekte ve yapabilme derecesi ölçülmektedir.¹⁶

Görüldüğü gibi değerlendirme için önce ölçütler saptanacak, sonra derste gözlem ve ölçme yapılacak sonra da bunlar ölçütlerle karşılaştırılarak değerlendirme yapılacaktır. Dolayısıyla değerlendirme yapabilmek için bilgi elde etme işine ölçme denilmekte, sonuçların karşılaştırıldığı ve karar için ortaya konulan değer yargıları, yani belirlenen kurallara da ölçüt denilmektedir.¹⁷ Dolayısıyla ölçüt, esas alınacak kriter ve referans çerçevesi demektir. Öğrencilerin sınavlardan aldıkları puanlar ise bu çerçevede ölçüte göre yapılan işlemin sonuçlarıdır. Yönetmeliklerde dersi geçmek için belirtilen puan, ölçüt; puana karşılık gelen “geçti-kaldı” şeklindeki karar veya sayı/not bir değerlendirme olmaktadır.¹⁸

Ölçmede amaç, öğrencinin konuyla alakalı verilen bilgileri alıp almadığı kavrayıp kavramadığı analiz yapıp yapamadığını ortaya koymak ve buna göre değerlendirme yaparak karar vermektir. Kur'ân dersindeki ölçmede amaç da öğrencinin belirlenen hedef ve kazanıma göre Kur'ân okuma seviyesini ölçülmek ve değerlendirmeyi bu çerçevede yapmaktır.¹⁹ Kur'ân eğitiminde öğrencilerin gözlenmesi, çeşitli sözlü sınavların yapılması bunların sonuçlarının yönetmelik çerçevesinde önceden belirlenen ölçütlerle karşılaştırılması ve öğrenci hakkında karar verilmesi şeklinde değerlendirme yapılmaktadır. Bu karar “geçti, kaldı” veya not verilerek “mükemmel, iyi, orta, zayıf” şeklinde olmaktadır.²⁰

Ölçme ve değerlendirme niçin yapılır? Amaçlarına göre bunlar sınıflandırılarak, öğrencinin programa başlamadan önce, ön öğrenmelerini (bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor) tanımlamak amacıyla yapılan değerlendirme “tanılama”,²¹ öğrencilerin öğrenmedeki güçlüklerini ortaya çıkarmak ve gerekli düzeltmeleri yapmak için yapılan değerlendirme “biçimlendirici”; öğrencilerin becerilerini ortaya koymak için başarısını veya başarısızlığını nitelendirerek yapılan değerlendirme “belgeleyici” olarak isimlendirilmektedir. Önceden belirlenmiş ölçüte göre yapılırsa “mutlak değerlendirme”; ölçüt sınıfın başarı düzeyine göre ise “bağlı değerlendirme” olmaktadır. Mesela bir kursun başında ve sonunda ölçme yapılarak iki puan arasında not takdir etmek, öğrencinin yeteneğine ve gayretine göre veya sınıf ortalamasına göre not vermek bağlı değerlendirmedir.²² Bu çerçevede Kur'ân dersinde öğrenciyi bağlı değerlendirmeye tabi tutmak dersin amaç ve hedeflerine, ayrıca sınavların yapılma şekline uygun görünmemektedir. Çünkü bu derste öğrenciyi kendi bireysel becerisine göre değerlendirmek hedeflere ulaşmada daha önemlidir.²³

Ölçme ve değerlendirmenin doğru yapılabilmesi için şu ilkelere dikkat etmek gerekir:

¹⁶ Filiz Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 53.

¹⁷ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 5.

¹⁸ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 68

¹⁹ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 103.

²⁰ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 67.

²¹ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 252.

²² Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 364.

²³ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 368.

1-Öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygun araç hazırlama; 2-Hem süreç hem sonuç odaklı yöntem kullanabilme; 3-Ölçme ve değerlendirmeyi adaletli bir şekilde yapma; 4-Öğrencilerle sonucu paylaşma; 5-Süreç içinde sonuca göre tekrar planlama yapma.²⁴

Değerlendirmenin sağlıklı olabilmesi için ölçmenin geçerli, güvenilir bir ölçüte dayanması gerekmektedir.²⁵ Bütün bu ilkelere rağmen ölçmede ne kadar özen gösterilse de hata kaçınılmaz olup değerlendirmede de aynı hata yapılması muhtemeldir. Ancak, değerlendirme yapmak kolay bir süreç olmadığı için amaç, bunu en aza indirmektir. Bu nedenle değerlendirmenin sağlıklı olabilmesi için ölçmenin güvenilir ve geçerli bir ölçüte dayanması gerektiğini tekrar hatırlatmak istiyoruz.²⁶ Özellikle ölçme ve değerlendirme yaparken sistematik hata olarak adlandırılan cinsiyet ayrımı, memleket, meşrep, kılık kıyafet, dışardaki diğer davranışları vb. hatalardan kaçınmak gerekir. Böyle bir yaklaşım yanlış ve hatalı davranmak anlamına gelecektir.²⁷

Ölçmede, içinde bulunulan şartlar da önemlidir. Diğer sınavlarda araç gereçler, ortam vb. olarak karşımıza çıkan bu durum, Kur'ân dersinde kız-erkek bir arada olması, ilahiyat düzeyinde alt-üst sınıfların beraber olması, sınavın sınıfın huzurunda olması, öğrenci cevabı bilemediğinde veya okumada yanlış yaptığında arkadaşlarından çekinme ve utanma, hocanın/hocaların huzurunda bulunma, ailevi sıkıntılar vb. şeklinde olabilir. Dolayısıyla bu unsurların performansa olumsuz etki etmesi gözden kaçırılmamalıdır. Puanlama yaparken de Kur'ân dersinde anında not alınması gerektiği için puanlayan hocanın da sağlık durumu, ailevi durumu, zaman sıkışıklığı, mutlu veya mutsuz olması, mezhep-meşrep farklılığı, memleketçilik-bölgecilik, ırk milliyetçiliği, kişisel özellikleri ve işini önemseyip önemsememesi, uzmanlığı, mükemmeliyetçiliği vb. durumlarını da ölçme ve değerlendirmeye etki etmesi muhtemeldir.²⁸ Ancak hocanın görevi sadece ölçülen konuya odaklanmasıdır.

II. Yönetmelikler Açısından Kur'ân Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

Kur'ân-ı Kerîm derslerini diğerlerinden ayıran en önemli vasıf, bu dersin öğrencinin bizzat uygulayarak, yani semâ, arz ve edâ yöntemlerinin bir arada olduğu metotla yapılmasıdır. Ayrıca bu ders, fem-i muhsinden/iyi bir okuyucudan öğrenilmesi ilkesi gereği hoca/öğretici merkezli bir öğretim yapılmaktadır. Dolayısıyla bu dersin öğrenimi, hoca olmadan kendi kendine yapılamamaktadır.²⁹ Bu durum, Kur'ân derslerinin öğretimini, diğer teorik derslere nazaran daha da zorlaştırmaktadır. Zorluğu artırmada derslerin tatbik gerektirmesi ve hoca merkezli icra edilmesinin yanı sıra diğerlerine göre daha uzun bir zamana ihtiyaç duyulmasının etkisi büyüktür.³⁰ Dersin bu özelliği ölçme ve değerlendirmenin de farklı olmasını gerektirmektedir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirmenin Kur'ân dersi açısından bazı ayrıntıla-

²⁴ Recai Doğan - Remziye Ege (ed.), *Din Eğitimi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 351.

²⁵ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 71.

²⁶ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 71.

²⁷ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 121; Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 7, 28.

²⁸ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 121; Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 7; Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*, 56.

²⁹ Abdullah Benli, "İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri için Bir Program Önerisi". *Bilimname: Düşünce Platformu*, 28 (Ocak 2015), 149.

³⁰ Nazif Yılmaz, "Kur'ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi* (İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 2010), 531.

rı ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde yönetmelik, yönerge ve müfredat programlarında zikredilmekle birlikte yükseköğretim noktasında sadece genel ilkelerden söz edilmiştir.

Üniversite yönetmelik ve yönergelerde ölçme ve değerlendirme konusu ders ders ayrılmamış ve ayrıntıları belirtilmemiş de olsa nasıl olabileceğine dair bilgiler verilmiştir. Genel olarak sınavların yazılı, test, sözlü ve uygulamalı, ödev vb. olabileceği açıkça belirtilmiştir.³¹ Bu çerçevede öğrencilerin teorik derslere %70, uygulamalara %80'den az olmamak şartı ile devamları zorunludur. Bu şartlardan herhangi birini sağlamayan öğrenciler yarıyıl/yıl sonu sınavlarına giremezler.³² Hem uygulamalı dersleri hem de teorik ve uygulama kısmı bulunan dersleri tekrar ederek alttan alınması durumunda devam şartı aranıp aranmayacağına öğretim birimi kurulu karar vermekte ve bu kararı öğretim yılı başında öğrenciye duyurmaktadır.³³

Buradaki uygulama dersi sınıf dışı uygulamayı ifade etse de Kur'ân dersinin özelliği sebebiyle resmiyette teorik olan bu derste fakülte/bölüm kararı olarak alttan alınan derslerde her hâlükârda devam şartı aranmalıdır. Çünkü bu dersin ölçme ve değerlendirmesi diğer sınavlardan farklıdır. Ayrıca bu dersin daha sağlıklı yapılabilmesi ve öğretimin daha verimli olması noktasında süreç odaklı ara ölçme ve değerlendirmeler yapılacağı için derse devam etmek gerekmektedir.

Yine yönetmeliklere göre en az bir ara ve final sınavı puanı verilmek zorundadır. Sınavlar yazılı, sözlü ve/veya uygulamalı olarak yüz yüze veya elektronik ortamda yapılabileceği gibi, seminer, proje, tez ve sanat alanlarındaki performanslara yönelik sınavlar ile sunular jüri/sınav komisyonu önünde de yapılabilir. İlgili öğretim elemanının talebi ve bölüm/program başkanlığının önerisi ile bilim kurulu sınav türlerinden hangisinin uygulanacağını ve bunların her birinin başarı notuna katkısını yarıyılın ilk iki haftası içerisinde belirleyerek ilan etmektedir.³⁴

Bu sınavlarda mutlak değerlendirme olabileceği gibi bağıl değerlendirme yapılması da mümkündür. Ancak, Kur'ân dersinde mutlak değerlendirme yapılmalıdır. Zira müfredatı, sınav ilke ve kurallarını ders öğretim elemanlarının belirlemesi durumunda bağıl değerlendirmeye ihtiyaç bulunmamaktadır. Hatta belirlenen seviye, mevcut öğrenci seviyesine göre asgari olarak ortaya konduğunda bir nevi seviyenin bağıl hale geldiği ifade edilebilir. Dersin ama-

³¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği (AKÜÖLEÖY), *Resmi Gazete* 29038 (27 Ağustos 2011), md. 6; Marmara Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği (MÜÖLEÖY), *Resmi Gazete* 29451 (20 Ağustos 2015), md. 20-27.

³² AKÜ, Sınav Yönetmeliği, md. 12.

³³ İHL ve üniversite yönetmeliklerinde hafız öğrenciler için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. İlköğretim ve ortaöğretimde de ders saydırma veya muaf olma durumu genel olarak söz konusu değildir. Ancak ilahiyat fakültelerinde hafız veya kıraat ilmi okuyanlar ezber ve yüzüne okumadan ve gerektiğinde tecvit dersinde tümüyle veya bazı dönemler için muaf tutulabilir. Bunun uygulanabilmesi için senato kararı ile de resmi olarak bunları hangi derslere tekabül edeceği belirlenebilir. Hazırlık sınıflarında yapılan Arapça muafiyet sınavları gibi uygulama yapılabileceği gibi bölüm kararıyla bazı dönem derslerine devam aranmayabilir. Erdoğan Baş, *Kur'ân Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 151.

³⁴ AKÜ, Sınav Yönetmeliği, md.14.

cı ve misyonu ile alakalı olarak istenilen bu seviye, aslında okulun vizyonu çerçevesinde ortaklaşa alınan kararlarla olacak olup diğer düzenlemelere ihtiyaç kalmayacaktır.³⁵

Ayrıca, öğrencileri 50 (şartlı geçme notu) puan alması durumunda puan ortalamasının yüksek olması (2.25 durumunda) başarılı sayılmaktadırlar. Kur'ân dersinde, notu takdir edenin hoca olması sebebiyle öğrencinin şartlı geçmesi için arafta/arada bırakılması anlamsız görünmektedir. Eğer öğrenci dersi geçecek durumda ise geçer puan, geçmek için yeterli değilse 50 puanın altında (şartlı geçmenin altında) vermek daha isabetli görünmektedir.

Yükseköğretim açısından Kur'ân dersinin sözlü sınavının içeriğine dair bir bilgi olmamakla birlikte ilköğretim ve ortaöğretimde ölçme ve değerlendirmeye geniş yer ayrılmıştır. Yönetmelik ve yönergelerde sınavın sözlü olacağı şeklinde zikredilmiş, İHO ve İHL yönergelerinde Kur'ân dersi sözlü sınavına dair genel ilkeler ayrıntılı belirtilmiş, ancak Diyanet kurumunun yaptığı sınavlara dair Kur'ân okumanın içeriği ve ölçme-değerlendirme konusunda puanlama ayrıntısı verilmemiştir.³⁶

Söz konusu yönetmelik ve programlarda Kur'ân dersi sözlü sınavı konusunda genel esaslar, yazılı ve uygulamalı sınavlar, beceri sınavları, proje, performans vb. hususlar ele alınmıştır. Buna göre soruların kazanımlara göre olması gerektiği, bunun için dereceli puanlama anahtarının hazırlanması, ölçmede güvenilirlik, geçerlik ve kullanılabilirlik açısından uygun yöntemin kullanılması vb. hususlar ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Hassaten Kur'ân dersine özel yer açılmış olup dönemde iki sınav olduğu, bunların ayrıntılarını öğretmenlerin zümre kararı ile belirtmeleri gerektiği ifade edilmiştir.³⁷

İHL programlarında daha detaya girilerek Kur'ân-ı Kerim dersinde ölçme ve değerlendirme süreci, öğrenci merkezli ele alınacağı, öğrencilerin gelişim sürecinin, edindiği kazanımların birbirinden farklı olabileceği göz önünde bulundurulması gerektiği, süreç ve sonuçtaki düzeylerinin farklılık gösterebileceği dikkate alınması gerektiğine salık verilmiştir. Buna göre, ölçme ve değerlendirme sürecinde her öğrenci kendi başlangıç ve gelişim düzeylerine göre değerlendirilmelidir. Bu derste kullanılacak ölçme değerlendirme ilkeleri şöyle belirtilmiştir:

Ölçme ve değerlendirmenin amaç ve kazanımlarla uyumlu olması, öğrenme-öğretme süreciyle bütünlük (süreci değerlendirme) arz etmesi, öğrenim süreci sonunda planlanan yeterlilikler, bilgi, beceri ve tutumları ölçmesi, öğrencilerin bireysel gelişimlerini izleyebilecek (dereceli puanlama anahtarı (rubric), kontrol listesi, öz ve akran değerlendirme formları ve gözlem formu gibi) uygun ölçme araçlarının kullanılması ve mümkün olduğunca ölçme araç-

³⁵ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'ân-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 246.

³⁶ MEBKDÖP md. 4; Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'ân Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi, Diyanet İşleri Başkanlığı (DKKÖY), *Resmi Gazete* 30825 (08 Temmuz 2019), md. 53. Diyanet İşleri Başkanlığı "Hafızlık Tespit Kriterleri" adıyla yayınlanan yönergesinde harflerin mahreçlerine ve tecvit kurallarına uygun olmak şartı ile kolaydan zora doğru farklı cüzlerden en 6 soru sorulduğu belirtilmektedir. Bu sorular "sayfa başı, ortası ve sonu olmak üzere 100 üzerinden en az 70 puan alma" şeklinde belirtilmiştir. Ancak Diyanet'in diğer öğretim kademelerinde dersten geçme kalma durumu söz konusu olmadığı için ölçme ve değerlendirme kriterleri belirtilmemiş olabilir.

³⁷ Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (MEBOKY), *Resmi Gazete* 28758 (7 Eylül 2013), md. 45-50; Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği (MEBOÖEİKY), *Resmi Gazete* 29072 (26 Temmuz 2014), md. 20-32.

larında çeşitlilik sağlanması gerekir. Kur'ân-ı Kerim dersinde ölçme ve değerlendirme yapılırken her bir öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyleri ve bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması, değerlendirmede, uygulama (sözlü) sınavı esas olmakla birlikte, tecvit kurallarının tanımları ve örnekleri için yazılı değerlendirme de yapılması mümkündür. Ayrıca, değerlendirme süreci, öğrencilerin sadece belirli bir alana yoğunlaşan becerisini ölçme yerine, yüzüne okuma becerisi, ezber düzeyi, tecvit teorik bilgisi ve uygulama becerisi ile anlam bilgisini ölçmeyi hedefleyecek şekilde bütüncül bir şekilde planlanması, öğrencilerin sınav heyecanları ve topluluk karşısında okuma heyecanlarının dikkate alınması, sözlü değerlendirmelerde, öğrencinin son birkaç okuma düzeyinin esas alınması ve öğrencinin okuma becerisini kazanmasına rağmen önceki okumalarındaki eksikleri sebebiyle başarısız olarak değerlendirilmemesi gerekir.³⁸

Görüldüğü gibi ilköğretim ve lise düzeyindeki ölçme ve değerlendirmede ders geçmede dikkat edilmesi gereken bazı ilkelerden söz edilmiştir. Sınavların sözlü yapılmasının esas olduğu, her öğrencinin başlangıç ve gelişim düzeyinin dikkate alınarak süreç olarak değerlendirilmesi, nihayetinde öğrencinin okuma becerisine rağmen başarısız sayılmaması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu çerçevede benzer ilkeler ilahiyat fakülteleri için de öğretim yılı başında istişare sonucunda alınan bölüm kararıyla sözlü veya yazılı olarak ilan edilmelidir. Bizim hazırladığımız ilahiyat düzeyinde örnek uygulama yönergesi şöyledir:

Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Tecvit Dersi Sözlü Sınavı Uygulama Esasları

1-Kur'ân dersi kendine has bir derstir. Bu sebeple fakülte idaresinin ilan ettiği sınav döneminin dışında tarihlerden bağımsız olarak ders hocasının duyurduğu tarih ve saatler geçerlidir ve bağlayıcıdır. Sınav döneminde Kurân dersi sınavı uygulanabilir değildir. Kur'ân dersi süreç içinde de puanlanabilir.

2-Sınav, sözlü olarak yüzüne ve ezber okumadan yapılır. Gerektiğinde ders hocası tecvit konusundan sözlü veya yazılı sınav yapabilir. Sınavlar 3 kişilik komisyon marifetiyle de yapılabilir.

3-Kur'ân dersi sınavında vize veya final sınavında baraj uygulaması esastır. Yüzüne veya ezber okumadan birinin düzeyi yeterli değilse geçer puan verilmez. Gerektiğinde bu tecvit bilgisi için de uygulanabilir. Bunu uygulayabilmek için -öğrenci otomasyon sisteminde tanımlı değilse- geçersiz puanın belirtilebilmesi için en düşük puan verilir.

4-Sözlü sınavda belirlenen kriterlere göre puan verilmesi tamamen ders hocasının takdirindedir. Puan takdirinde, yüzüne ve ezber okumada okuma hataları; mahreç hataları, tecvit hataları, ezber kalitesi ve okumanın akıcılığı esastır. Yüzüne okuma sınavında hoca öğrencinin durumuna göre puan takdiri yapacak kadar okutabilir. Gerektiğinde bazı öğrencilere ilave sınav da yapılabilir. Öğrenci, minimum düzeyde belirtilen şartları sağlamak zorundadır.

5-Yüzüne okuma puanı veya puanları hocanın belirlediği zamandaki okumadan veya derslerdeki süreç içerisindeki okumalardan takdir edilebilir. Bu sebeple okunacak sayfalar önceden öğrenciye duyurulur ve şartlar belirtilir.

³⁸ MEB, Kur'ân Öğretim Programı Ölçme ve Değerlendirme, 4.

6-Ezberler sınıf ortamında veya şartların gerektirdiği durumlarda dijital imkânlardan yararlanılarak alınabilir.³⁹ Ezber dinlemede zaman ve öğrencinin durumuna göre sorumlu olunan bütün sayfalar dinlenilebileceği gibi ezberlediğine ve okuma kalitesini ortaya koyacak düzeyde örnekleme okuma olarak da dinlenebilir.

7-Yüzüne okuma %50; ezber okuma %50 olarak, Tecvit sınavı yapılırsa, yüzüne %50, ezber okuma %40, tecvit %10 olarak uygulanır. Gerektiğinde bu oranlar değiştirilebilir.

8-Kur'ân dersi devamlılık gerektiren bir ders olması hasebiyle ders hocası mazeretsiz resmi devamsızlık, ders performansı, vb. unsurları da puanlamada gözetebilir. Bunları da önceden öğrenciye ilan eder.

9-Kur'ân-ı Kerim dersinde alttan alan öğrenciler dersin uygulanmasının süreç odaklı olması ve kendine has özelliği gereği devam etmek zorundadırlar.

10-Verilen puana öğrencinin resmi olarak itiraz etmesi halinde kontrol listesinden durumu incelenir. Eğer imkân varsa daha önce belirlenen konu çerçevesinde tekrar komisyon huzurunda sınav yapılır. Bu durum da öğrenciye duyurulur.

11-Tecvidi dersi müstakil yazılı/test olarak sınav yapılabileceği gibi sözlü olarak da yapılabilir.

Netice olarak ister üniversite ister diğer kademelerdeki öğretim programı ve yönetmeliklerinde sınavın sözlü yapılması noktasında bağlayıcı hüküm bulunmaktadır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların dışında sözlü sınavın içeriği, nasıl uygulanması gerektiği, hangi seviyede kazanımın esas alınması gerektiği gibi genel ilke ve uygulama esasları ayrıntılı olarak belirtilmemiştir. Bu durumda da öğretim elemanının ve gerektiğinde öğretmenlerin/öğreticilerin önceden kararlaştırılmış ulaşılabilir, uygulanabilir makul hedef ve kazanımlar belirlenmeli ve bu doğrultuda hareket edilmelidir.

III. Kur'ân Okumanın Ölçme ve Değerlendirmesinde Genel İlkeler ve Değerlendirilmesi

Kur'ân okuma sınavları farklı amaçlarla yapılabilmektedir. Bunlar, seçme sınavı, yarışma sınavı, yeterlik sınavı, sınıflama sınavı, tarama sınavı şeklinde olması mümkündür.⁴⁰ Ama bütün sınavların hepsi Kur'ân okuma için sözlü yapılmak zorunda olduğu için bireysel

³⁹ Gerektiğinde zaruret sebebi ile sözlü sınavların uzaktan dijital ortamlarda yapılması mümkündür. Ancak böyle durumlarda mutlaka Kur'ân dersinin sınavının nasıl yapılacağı konusunda yönerge hazırlayarak güvenirlilik açısından bazı teknik hususlara dikkat etmek uygun olacaktır. Nitekim salgın sürecinde birçok üniversitede bu konuda yönerge hazırlanmış ve uygulanmıştır. Biz de salgın sürecinde dijital imkânlarla ders yapma ve yüzüne-ezber okumaları değerlendirme tecrübesi yaşadık. Bunun için görüntülü yüzüne okuma ve ezber okuma video olarak istendi. Ölçme ve değerlendirmenin sağlıklı olabilmesi için bazı tedbirler alındı. Buna göre ezberlerin en az iki metre mesafeden, kameraya bakmadan (uygun bir kişiye dinletirilerek okunup hatırlatmalar yapılabilecek), ön taraf açık olarak, gerektiğinde gözler kapatılarak okunacağı noktasında bazı uyarı ve tedbirler zikredilmiş ve bu konuda da fevkalade başarı sağlandı. Bununla beraber malumdur ki, kalabalık sınıf ortamlarında öğrencinin ezber okumasını dönemin bütün zaman dilimlerinde alma imkânı bulunmamaktadır. Bu sebeple video sisteminde öğrencinin ilgili süredeki bütün okumalarını görebilme ve değerlendirebilme imkânının yanında, öğrenci açısından da -hassaten bir engeli veya problemi olan öğrenciler için- rahat bir ortamda ve geniş bir zaman dilinde söz konusu ödevini yapılan uyarılar çerçevesinde hazırlama imkânı vermektedir. Gerektiğinde yapılabilirlik durumuna göre sınavı canlı olarak da yapmak mümkündür.

⁴⁰ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 346.

olarak uygulanır. Bu anlamda sözlü sınavı gerçekten zor bir sınav olup zaman alıcı ve yorucu bir sınav olmaktadır.⁴¹ Burada şuna işaret etmek gerekir ki, genelde sözlü sınavın puanlanması yeterince güvenilir kabul edilmemektedir.⁴² Aslında zikredilen sözlü sınavı klasik olarak öğrencinin tahtaya çıkarılıp öğrencilerin huzurunda sorulan sorulara cevap vermesi şeklinde olan sınavdır. Kur'ân okuma yapılış itibarıyla aynı olsa da meleke/beceri haline gelmesi gereken bir uygulama olduğu için tam olarak bir aynılıktan söz edilemez. Ayrıca, bu derste sözlü olarak yapılan sınavda hedef ve kriter belirlendikten sonra Kur'ân dersinin puanlamasının gayet güvenilir, şeffaf ve Kur'ân okuyan herkesin anlayabileceği özellikte olduğunu söylememiz gerekir. Çünkü öğretim kademesi ve öğrencilerin mevcut durumu gözetilerek plan ve program yapılacak, hedef ve kazanımlar buna göre belirlenecektir. Örneğin, ilahiyat düzeyinde ezberler sayısal ve ezber düzeyi olarak tam olacak, tecvit, mahreç vb. okuma hataları olmayacak, şeklinde temel okuma düzeyi belirlenebilir. Diğer kademelerde ise en alt seviye belirlenip derecelendirme yapılabilir. Tüm bu şartların belirlendiği sözlü sınavı için “yapılandırılmış sözlü” sınavı ifadesini kullanmak mümkündür.⁴³

Geleneksel örgün olmayan öğretimde ise öğrencinin okuması devamlı takip edildiği için ayrıca bir sınava gerek duyulmamaktadır. Bu öğretimde öğrencinin yeterli düzeye gelip gelmediğini hoca zihninden veya aldığı notla bilebilmektedir. Bu sebeple mesela bazı ülkelerde hafızlığa başlamak için hatasız bir sayfayı 4 dakikada okuması istendiği görülmektedir.⁴⁴ Bazen de dakika belirlemeksizin okuma seviyesinin yeterli olduğu düşünülebilir.

Bu konuda yapılan değerlendirmenin hiçbir zaman mutlak şaşmaz olduğu söylenemez. Elbette hocanın/öğretmenin kanısı hiçbir zaman mutlak değildir. Bu anlamda hedeflerle değerlendirme arasında farklar oluşabilir. Verilen puan aynı kriterlerle belki puan veren kişiye göre de değişebilir. Ancak hedefini, ne istediğini bilen ve bu işe kendini vermiş hocanın/öğretmenin bu konuda daha az hata yapacağı muhakkaktır.⁴⁵

Hata yapma durumu her zaman mevcut olmakla birlikte bu konuda yapılan ölçme ve değerlendirme, ezan okumadaki ses güzelliği, Kur'ân okumadaki makam güzelliği gibi beğeniye hitap eden ama kendine has özellikleri olan konular gibi değildir. Bu sebeple, amaçlanan hedefler doğrultusunda kriterler belirlendikten sonra puanlamanın gayet şeffaf ve objektif olabileceği uzak ihtimal değildir. Burada önemli olan kriter koyma ve öğrenciler arasında puanlama dengesini korumaktır. Zira her ölçme ve değerlendirme tekniğinin avantajları ve dezavantajları söz konusudur.⁴⁶ Bu anlamda çoktan seçmeli sınav harici diğer klasik yazılı sınavlarda da mutlak objektiflikten bahsetmenin zor olduğu malumdur.

Değerlendirmenin geri dönüşü süreç içinde sık sık bildirilmelidir. Öğrencinin başarısızlığının ve eksikliklerinin gösterilmesi, başarıya ulaşmaya güdülemek için bildirilir. Bu geri

⁴¹ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 28; DİBKKÖY, md. 44.

⁴² Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 254; Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 27.

⁴³ bk. Feyza Darendeliler vd., "Yapılandırılmış Yansız Klinik Sınavlar", *Tıp Eğitimi Dünyası* 7 (2002), 32.

⁴⁴ Hatice Şahin, *İslam Kültür Tarihinde 'Kur'ân Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 95.

⁴⁵ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 365.

⁴⁶ Nuray Mamur, *Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü Öğrencilerinin Sanatsal Yeterliliğini Ölçme ve Değerlendirmede Eğitsel Gelişim Dosyasının (Portfolyo) Rolü*, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 21.

dönütün mutlaka puan ile olacağına dair bir kaide yoktur. Bu başka söz ve davranışlarla da gösterilebilir. Burada asıl olanın, öğrenci nasıl okuduğunu, durumun ne olduğunu sadece dönem sonunda öğrenmemesidir. Bu bağlamda öğretmen/hoca-öğrenci görüşmelerinde hatalar genel olarak söylenmeli, öğrenci de hatalarını, seviyesinin yeterliliğini ve yetersizliğini, başarısızlığı ve başarısızlığını algılayabilmelidir. Ama buna rağmen öğrenciler tarafından hocanın notu az verdiği ve yanlış davrandığı söylenebilir. Bunu en aza indirmek için ders ve sınıf ortamında verilen puanların gerekçeleri de tartışılabilir, programın hedefleri hatırlatılıp konunun zannedildiği gibi ölçüsüz katersiz olmadığı ortaya konulabilir. Böyle bir yaklaşım da öğrencinin çalışmasında ve kendini geliştirmesinde etkili olabilir. Bu şekilde rehberlik etmek de hocanın/öğretmenin görevidir.⁴⁷

Kur'ân dersi, Matematik ve Türkçe dersi kadar zihin becerisi gerektirmiyor gibi görünse de bu doğru değildir. Çünkü her ders bir zihinsel aktive olduğu gibi Kur'ân okuma da öncelikle bilişsel bir aktivitedir. Öğrencinin başta okumayı öğrenmesi, harfleri birleştirmesi, kalın veya ince okuması med ve kasr yapması, tecvit bilgilerinin metin üzerinde uygulaması zihinsel beceri gerektirir. Psiko-motor davranışı olarak adlandırabileceğimiz okuma becerisi, bilişsel ve duyuşsal süreçlerden sonra oluşmaktadır. Piyano çalmak, yazı yazmak, bedensel dersler, yüzmek de böyledir. Bu yönüyle Kur'ân dersi de okuma becerisi gerektiren bir davranıştır.

Bunlar ölçülürken hangi davranış ölçülecek, bunun için bir kriter hazırlanması, gözlem ve uygulama alanı oluşturulması ve bunların puanlanması gerekir. Bunlar yapılırken hedefle bağlantılı olmalıdır. Öte yandan, hedeflenen davranışların tümünün de ölçülmesi de gerekmez.

A. Ölçme ve Değerlendirmede Amaç ve Hedeflerin Önemi

Ölçme ve değerlendirme yapmadan önce programın hedefi ortaya konulmalıdır. Derste istenilen hedef nedir? Kazanım olarak ne istenmektedir? Kur'ân dersi için söylenecek olursa okuma seviyesi ne olmalıdır? Sınıf seviyesi dikkate alınacak mıdır? Kur'ân'ı yeni öğrenenlerin durumu nasıl değerlendirilecektir? Bu gibi tüm hususlar önceden karara bağlanmalıdır. Bu çerçevede ilahiyat/İslami ilimler fakültelerinde, İHO ve İHL'lerde, Kur'ân kurslarında, dersin hedefleri ve kazanımları programlarda belirlenmiştir.⁴⁸ Elbette belirlenen bu hedefler değiştirilebilir ve sınırlandırılabilir. Kazanım noktasında Kur'ân dersi için okul ve sınıf seviyesi, ölçmeyi yapma amacına göre daha özelde hedef ve kazanım seviyesi yükseltilebilmeli veya düşürülebilmelidir.

Kur'ân dersinde ölçme ve değerlendirmenin kurallarını istenilen hedef ve seviyeye göre belirlemek kaçınılmaz olup⁴⁹ nesnel/objektif bir değerlendirme yapabilmek için önceden bazı kriterler belirlemek ve belirlenen bu kriterleri öğrencilerle paylaşmak, şeffaflığı sağlayacak ve hocaya/öğretmene olan güveni artıracaktır. Ayrıca, öğrenci kendinden ne beklediğini bilip nasıl değerlendirme yapılacağını öğrenecek, derse ve konuya karşı tutumu değişmiş ola-

⁴⁷ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 397.

⁴⁸ Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Orta Öğretim Kur'ân-ı Kerim Dersi Öğretim Programı, Millî Eğitim Bakanlığı (2012), md. 4.

⁴⁹ Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*, 59.

cağı için kendini geliştirme yönünden daha verimli yol takip edecektir.⁵⁰ Bu konuda rastgele bir uygulamanın yapılması, hiçbir ölçü (kriter) olmadan, tamamen öznelliği ortaya koyan “Benim hoşuma gitmedi, İstanbul tavrı okumuyor, Arap tavrı okuyor, makam yapmıyor, sesi güzel değil” gibi faktörlere bağlı değerlendirme yapılması, güven duygusunu zedeleyecek ve puanlamadaki dengesizliği artıracaktır.⁵¹

Bu çerçevede her öğretim kademesinde ölçme ve değerlendirme yapmadan önce kullanılacak ölçütler, varılmak istenen hedeflere göre belirlenmeli ve bu kazanımlar çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır. Elbette İHO ve İHL veya diğer okullardaki hedefler ile üniversite düzeyindeki hedef aynı olmamalıdır. Zira, ilahiyat dışındaki öğrenme vasatlarında yüksek hedeflerin belirlenmesi dersi yürütmeyi zorlaştıracak, hiçbir zaman kazanımlar gerçekleşmeyecektir. Bu sebeple bazen içinde bulunulan şartlar ve öğrencinin düzeyi, hedef küçültmeyi gerektirebilir. Çünkü her şartta ideal öğretim düzeyi sağlanamayabilir.⁵²

Sözünü ettiğimiz belirlenmesi gereken hedefler gerek İHO gerek İHL programlarında gerekse de ilahiyat müfredat programlarında belirtilmiştir. Mesela, İHL Kur'ân dersi programında öğrenciler; Kur'ân'ı doğru ve güzel okumanın önemini kavrar, harflerin isimlerini söyler, harflerin kelime içindeki yazılış biçimlerini tanır, harfleri mahreçlerine uygun olarak telaffuz eder, harfleri harekelerine ve med durumlarına göre seslendirir, okunuşu özel olan harf ve işaretleri kuralına uygun olarak okur, bazı sure ve ayetleri kurallarına uygun olarak ezberler, şeklinde sayılmıştır. Bunun yanında Kur'ân okumanın içeriğine dair hedefler de belirlenmiştir.⁵³

Bu programlarda ölçme ve değerlendirmenin uygulanmasına dair şunlar zikredilmektedir: Ölçme ve değerlendirme programın genel amaçları, kazanımları, içeriği ve öğrenme öğretme süreciyle birlikte dinamik bir bütünün önemli bir parçası olduğu bu sebeple sadece kazanım değil öğrenmenin durumunun da değerlendirilmesi ve eksikliklerin telafi edilmesi; ölçme ve değerlendirmenin öğrenme etkinliği ile birlikte planlanması yani sürecin değerlendirilmesi gerektiği, ölçmenin amacını belirtmek gerektiği, hangi yöntem ve tekniklerle yapılacağı, öğrencilerde hangi özelliklerin belirleneceği, öğrenci farklılıkların dikkate alınması gerektiği ve ölçmenin de öğrencilerle paylaşılması gerektiği belirtilerek öğrencinin endişelenmesinin önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁴

Anlaşıldığı üzere İHO ve İHL'de aranacak seviye daha çok mevcut duruma göre belirlenmelidir. Kılavuzda da belirtildiği gibi başlangıç durumuna göre değerlendirme yapmak esastır. Bu sebeple gelişim gösteren, çalışan ve dersin gereğini yerine getiren öğrenciye yeterli puan verilerek başarılı sayılmak durumundadır. Dolayısıyla bu seviyelerde öğrencilerden üst düzey bir okuma seviyesi beklenmesi eğitimin diğer unsurlarının aksamasına sebebiyet verecektir.

⁵⁰ Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*, 72.

⁵¹ Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme* 13, 58.

⁵² Baş, *Kur'ân'ı Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine*, 144.

⁵³ MEB, İHL Kur'ân Dersi Öğretim Programı, md. 2, 12.

⁵⁴ MEB, İHL Kur'ân Dersi Öğretim Programı, md. 2, 12.

Kur'ân dersinde önceden belirlenen hedef ve amaca göre kriterler doğrultusunda yapılan ölçme ve değerlendirme İHO, İHL ve ilahiyat düzeyinde farklı olmak durumundadır. Lakin bu, lise ve İHO arasında her zaman farklı hareket edileceği anlamına da gelmemelidir. Zira burada aile ve toplumsal, çevresel vb. etkenleri dikkate almak gerekebilir.

İHO-İHL okullarında bu hedefler açıkça zikredildiği gibi ilahiyat fakültelerinde de benzer hedefler ortaya konmuştur. Bunlar, Kur'ân'ı doğru okuma, belli ezberleri doğru okuyarak yapma ve tecvit kurallarını uygulamakla birlikte açıklayabilme, şeklinde yazılmaktadır.⁵⁵ Hedefler bu şekil belirlenmekte lakin her zaman bunu yerine getirebilmek mümkün görünmemektedir. Zira diğer öğrenme ortamlarında olduğu gibi ilahiyat fakültelerine az da olsa Kur'ân okumayı öğrenmeden veya okumasında belli düzeye gelmeden gelen öğrenciler olabilmektedir.⁵⁶

Böyle bir durumda ilahiyat düzeyinde, İHO-İHL kriterlerinde belirtildiği gibi öğrencinin gelişim düzeyi esas alınabilir mi? sorusunu sormak gerekir. Buna cevap olarak öncelikle belirtmek gerekir ki, ilahiyat fakültelerinde okuma seviyesi elif-ba öğretiminden değil, yüzüne okumaya geçilmiş olarak bir üst seviyeden başlamaktadır.⁵⁷ Çünkü ders müfredatı buna göre yapılmamış olup ders saati olarak da en alt seviyeden başlamaya uygun değildir. Mesela, Kur'ân'ın ilk defa öğrenildiği yerlerden biri olan Kur'ân Kurslarında ise program buna dayalı olup haftada 14 saatlik bir Kur'ân dersi bulunmaktadır.⁵⁸ İHL müfredatında da 2021 yılı itibarıyla her sınıf seviyesinde ortalama 4 saat Kur'ân dersi bulunmakta ve bu sayı toplamda 700 küsur saat derse tekâbül etmektedir.⁵⁹ Ancak, ilahiyat fakültelerinde hazırlık sınıflarında resmi olarak⁶⁰ Kur'ân dersi olmadığı gibi diğer sınıflarda ikişer saat olarak 5 yılın sonunda toplam 112 saat ders olmaktadır.⁶¹ Bu da İHL müfredatının sadece bir sınıfındaki Kur'ân dersi saatine denk gelmektedir. Dolayısıyla bunun zaman olarak ne kadar yetersiz olduğu ortadadır.

Ders durumu böyle iken ve Kur'ân kursu, İHO ve İHL seviyesinde öğretime ilaveten ilahiyat seviyesinde öğretime başlama seviyesinin en alt seviyeden başlaması imkânı noktasında şöyle bir düzey üzerinden belirlemede bulunulabilir. Kur'ân okumanın sıfır veya okumaya yeni geçme, yani okumaya giriş seviyesi 1. kur; kelimeleri tecvitleriyle beraber belli serilikte okumaya 2. kur; daha hatasız ve seri okuyabilme bazı özel kelimeleri/yerleri de tecvitleriyle beraber okuma ve izah edebilmeye 3. kur; daha mükemmel ise “tashih-i hurûf düze-

⁵⁵ Afyon Kocatepe Üniversitesi "Ders İçerikleri" (Erişim 21 Şubat 2022); Bursa Uludağ Üniversitesi "Bilgi Paketi, Ders Kataloğu" (Erişim 21 Şubat 2022); Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 127; Çakmak, *Din Öğretiminde Hedefler*, 56, 344, 350.

⁵⁶ Gökdemir, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Derslerinde Karşılaşılan Problemler", 32.

⁵⁷ Baş, *Kur'ân Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine*, 143.

⁵⁸ Doğan - Ege *Din Eğitimi El Kitabı*, 351.

⁵⁹ MEB, "Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 07/06/2021 tarih ve 13 sayılı kararıyla alınan İHL haftalık ders çizelgesi" (Erişim 11 Şubat 2022).

⁶⁰ Birçok ilahiyat fakültesinde Arap Dili Fonetigi dersinde "Tashih-i Hurûf" adıyla 2 saat Kur'ân okuma dersi yapılmaktadır. Ancak bu ders resmi olarak Kur'ân dersi değil, Arapça dersidir ve tamamen okul idarelerinin kararı ile yapılan bir derstir.

⁶¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi (AKÜİİF), "Müfredat Dersleri" (Erişim 11 Şubat 2022).

yi” şeklinde ifade edilebilir.⁶² Elbette bu düzeylerden ez azından orta düzeyin, 2. kurun başlangıcından başlamak en makuldür. İlahiyat düzeyinde yapılan Kur'ân öğretiminde de asıl olan seviyeyi tashih-i hurûf düzeyine çıkarmaktır. Ancak ilahiyat fakültelerinde veya diğer alt kademe okullarda mevcut şartlar içerisinde okuma durumunu bu seviyeye yükseltmenin mümkün olmadığını söylemek hata olmaz.⁶³ O zaman yapılması gereken hatasız, seri olarak mahreç ve tecvitlerin uygulandığı bir seviyeyi hedeflemek en makul hedef olarak görünmektedir.

Zikredilen bu durumun, Kur'ân dersinin hedefi tamamen okuldaki mevcut durumun seviyesine göre belirlenmelidir, şeklinde algılanması da doğru değildir. En düşük seviye olarak bu hedef, genel hatlarıyla Kur'ân'ı mahreciyle, tecvidiyle hatasız okuyabilme olarak başlamalı ve süreç içerisinde daha da artırılabilir. Ayrıca, birinci sınıf ile son sınıf arasındaki hedef ve kriter noktasında farklı tavır ve yöntem de belirlenmelidir. Bu da nevi ilahiyat düzeyinde kazanım noktasında ilköğretim ve ortaöğretim gibi olmasa da mevcut şartlar içinde hedef küçültmek demektir. Daha yüksek düzeyde öğretim ve kazanım beklemek ancak bazı iyileştirmelerle mümkün olabilecektir. Bunlar, ders hocasının, okul idaresinin alabileceği bazı küçük tedbirlerin yanında daha üst merciler tarafından sistemsal olarak da alınabilir.⁶⁴ Dolayısıyla hedef ve kazanımları belirlemek sadece hocanın/öğretmenin konusu olmayıp aynı zamanda kurumsal bir konudur.

Yükseköğretimden mezun olan öğrenciler bu dersi meslek olarak yapacaklar, toplumda büyük çoğunluğun rahatlıkla okuyabildiği bir konuyu öğreteceklerdir. Dolayısıyla bu konuda toplumdaki daha alt seviyede olmaları mümkün değildir. Bu sebeple mahreç ve tecvit uygulaması olarak doğru okumayı sağlamak ve dersin gerektirdiği bilgilerle donatmak bu okulların misyonu olmalıdır.⁶⁵ Kur'ân okuma diğer dersler gibi kendi kendine çalışılarak geliştirilemediği için asgari düzey diyebileceğimiz hatasız belli serilikte okuma hem hocalar olarak hem de kurumsal olarak sağlanmalıdır.⁶⁶ Eğer ilahiyat düzeyindeki öğretimde sadece gelişim düzeyi esas alınır ve sözünü ettiğimiz düzey sağlanamazsa Kur'ân'ı doğru ve hatasız okumasını sağlayamamış öğretmenler yetişecek, bu alanda öğretmenlik ve hocalık için büyük bir eksiklik hâsıl olacaktır. Esasen görev yaptığı kurumlarda Kur'ân okuma dersine girecek ve

⁶² Tashih-i hurûf, Kur'ân harflerinin ve kelimelerinin mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olarak telaffuz edilip Kur'ân-ı Kerim tilavetinde tecvit kurallarının eksiksiz biçimde uygulanması düzeyindeki yapılan öğretim faaliyetine denilmektedir. Yani bu anlamda daha üst düzey okuma faaliyetidir.

⁶³ Baş, *Kur'ân Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine*, 143; Gökdemir, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi", 32.

⁶⁴ Esasen Kur'ân okumada mevcut seviyeyi yükseltmek için yapılması gerekenler, üniversiteye giriş sınavından başlamakta, fakültenin vizyonu ve misyonu çerçevesinde programı ile devam etmektedir. Aynı bir çalışma konusu olarak ele alınması gereken bu konunun YÖK, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Diyanet ve siyaset kurumu gibi paydaşları söz konusudur. Problemler ve çözüm önerileri için bk. Mehmet Mahfuz Ata, "Kur'ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/30 (2013), 186.

⁶⁵ Mustafa Kılıç, "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2014), 80; Kadir Taşpınar, "Kur'ân'ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)", ed. Ahmet Gökdemir, *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 105.

⁶⁶ Mehmet Ali Sarı, "Kur'ân'ı Güzel Okumanın Yolları", *Diyanet Dergisi* 17/3 (Mayıs, Haziran 1976), 144.

bunu meslek olarak yapacak bir öğrencinin ortaokul düzeyinde okuması esasen kabul edilemez.

Yukarıda bahsedilen kademelendirme DİB Kur'ân Kurslarında da mümkündür. Nitekim ilgili kurum yaz kursu, gençlere yönelik kurs, yetişkinlerin kursu şeklinde programlar geliştirmiştir.⁶⁷ Ayrıca, bu kurumda Tashih-i hurûf hizmet içi kurslarının temel hedefleri arasında da Âsım kıraatının temel niteliklerini kavrama, Kur'ân harflerini mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olarak seslendirme, tecvit kurallarını teorik olarak bilme ve uygulama, Kur'ân'ın tamamını talim usûllerine ve tecvit kurallarına göre okuma, ezberlediği sûrelerin anlamlarını bilme, şeklinde yer almakta, kıraat ilmi ve tilavetin makamla okunması gibi konular da ilave edilmektedir.⁶⁸

Ölçme-değerlendirme olarak her öğrencinin farklı olduğu öğretimin de buna göre çeşitlendirilmesi gerektiği ve değerlendirme açısından çoklu zekâ kuramına göre farklı yöntemler denenebileceği özellikle teşvik edilmektedir.⁶⁹ Bu anlamda, meslekî değerlendirmenin dışındaki düzeylerde yapılan ölçme ve değerlendirmelerde her öğrencinin gelişim düzeyi dikkate alınmalı, gerektiğinde farklı yöntemler kullanılabilmeli ve başarı ve başarısızlık buna göre değerlendirilmelidir. Çünkü aynı zamanda bu dini bir faaliyet olup çocukların hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir.⁷⁰ Burada şuna dikkat çekmek gerekir ki, okulda/sınıfta bütün öğrencilerin hazır bulunuşluk yani Kur'ân okuma seviyeleri farklı olduğundan en alt seviyedeki öğrencinin gelişimini esas alarak geçer puan olan en düşük puan verildiğinde daha üst seviyelerdeki öğrencilerin okuma seviyelerine göre not vermeye özen gösterilmelidir. Aksi takdirde en düşük seviyedeki öğrenci iyi not alırken daha üst seviyedeki öğrenciye gelişim sağlamadığı için daha az puan vermek eşitliği bozacaktır. Bu anlamda öğrenciler arası seviyeye göre eşitliği, adaleti sağlamaya çalışmak temel hedef olmalıdır. İHO ve İHL ve diğer okullarda ilgili sûre ve duaları Arapça olarak ezberleyemeyen, latince harflerle veya sorumlu olunan bütün sûreleri ezberleyemeyen öğrenciler olabilmektedir. Böyle durumlarda gelişim düzeyini esas alarak değerlendirme yapmak pedagojik olarak daha uygundur. Bunun dışında değerlendirmenin hayatta lazım olacak miktarın dışında meal okuma, tecvit kaidelerini yazma, anlatma gibi başka tür görev ve ödevlerle değerlendirme yapılması mümkündür.⁷¹

Bahsedilen aynı çeşitliği meslekî olarak verilen derslerde öğrenci o dersin öğreticiliğini yapacak ise mesleğin gerektirdiği uygulamalar öğretilmek ve buna göre değerlendirme yapılmak zorundadır. Örnek olarak söylemek gerekirse hiçbir şekilde ezber yapamayan, ağız tecvitli okumaya hiç alışık olmayan kişinin Kur'ân kıraatı açısından yoğun bir çalışma temposu içine girmediği takdirde ilahiyat öğrenimi tamamlayabilmesi zorlaşmaktadır. Bu düzeyde öğrenim gören kişi normal sıradan bir Müslüman gibi Kur'ân'ı tecvitsiz okuması mazur görü-

⁶⁷ bk. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Kur'ân Kursları Öğretim Programları" (Erişim 28 Eylül 2022).

⁶⁸ Tashih-i Hurûf Hizmet İçi Eğitim Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı Ankara (2017), 6.

⁶⁹ Fatih Çınar, "Din Öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramı: İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programının Kuram Açısından Analizi ve Uygulama Örnekleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/37 (2016), 212.

⁷⁰ Dodurgalı, "Kur'an-ı Kerim Okumayı Öğrenmede Bazı Tartışmalar ve Öneriler", 38.

⁷¹ MEB, "İHO Kur'ân Dersi Öğretim Programı", (Erişim 27 Temmuz 2022).

lemez. Sonuçta bu konuda zorla, ısrarla doğru ve güzel okumaya çalışmaktan başka çare yoktur.⁷²

Böyle bir öğrenme ortamında her zaman asgari düzeyde mesleğin gereğini yerine getirmek esas gayedir. Bu nedenle Kur'ân okumanın sözlü sınavı hangi düzeyde yapılırsa yapılсын yazılı veya sözlü bir hedef doğrultusunda baraj yapılacak mı? Yüzüne, ezber okuma ve tecvit bilgisine hangi oranda puan verilecek? Hangi durumlarda nasıl ve kaç puan düşülecek veya verilecektir? Bu gibi hususlar kriter olarak tayin edilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığında görev yapan Kur'ân öğretmenlerinin yanı sıra ilahiyat fakültelerindeki öğretim elemanlarının bu hususa dikkat etmeleri önem arz etmektedir. Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı imamlık/müezzinlik ve Kur'ân Kursu öğreticiliği sözlü sınavlarında aynı anda komisyonlar marifetiyle yapılması sebebiyle asgari şartlarda birlik ve beraberliği, bölgeler arası adalet ve eşitliği, puanlama düzeyinde sağlayabilmek için bu puanlama anahtarlarının belirlenmesi/belirlenmiş olması olumsuzlukların önüne geçecektir. Ayrıca bu sınavlarda puanlamada asgari beraberliği sağlamanın yanında güzel okuyan adayların fazla veya az olmasının diğer adayların değerlendirmesine olumlu ve olumsuz etki etmemesine de özen göstermek gerekir. İlaveten, kul hakkına girecek bir kayırmacılıktan kaçınmak hem mesleğin itibarı hem de hak edene hakkının verilmesi noktasında daha önemli hale geldiğini söylemek gerekir.

Bütün bu hedef ve ilkelerin belirlenmesi ve bu çerçevede ölçme ve değerlendirme yapılması büyük önem arz etmektedir. Burada kritik olan hedefler ön plana alınıp⁷³ ona göre çerçeve belirlenmelidir. İlahiyat düzeyinde özellikle yüzüne ve ezber okumada tecvit kurallarına göre okumak aranması gereken bir barajdır.

B. Kur'ân Okumada Baraj Uygulaması ve Örnek Puanlama Anahtarları/Ölçekleri (İlahiyat Düzeyi)

Öncelikle, Kur'ân dersi sözlü olarak sınav yapıldığı için bu sınavın nasıl yapılacağı konusunda planlama yapılmalı ve puanlama konusunda kriterler saptanmalıdır.⁷⁴ Okuma düzeyini belirlemek için konulmuş bu ölçütlerin kullanılması güvenilirliği belli bir dereceye kadar artıracaktır. Aksi takdirde neye ne kadar puan verilip değerlendirileceği belli olmadığı için öğrenciler arasındaki adalet dengesini bozacaktır. Bu dengeyi sağlamak için konulacak ölçütlerden biri de okumanın yeterliliğini aramaktır.

1. İlahiyat Düzeyinde Yüzüne/Ezber Okumada Baraj Uygulaması

İlahiyat düzeyinde Kur'ân öğretiminde ölçme ve değerlendirme yapmak için, belirlenen kriterlere uygun olarak yüzünden doğru ve düzgün okumak konusunda baraj uygulaması gerektiğini düşünüyoruz. İlahiyat fakültelerinde bütün öğrencilerin seviyesinin istenen düzeyde olmaması ve yukarıda belirlediğimiz hedef ve kriterlerin altında kalması böyle bir uygulamayı gerekli kılmaktadır.⁷⁵ Böyle bir uygulamada yüzüne okuma zayıfsa, ezber ve diğer kategoriler başarılı olmaya yetmeyecektir. Ayrıca Kur'ân'ı sadece yüzünden düzgün okuyabilmek

⁷² Üsâme Yasin el-Keylâni, "Günümüzde İnsanların Kur'an Okumadaki Durumları", çev. Ali Çiftçi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2014), 177.

⁷³ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 334, 335.

⁷⁴ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

⁷⁵ Yılmaz, *Yöntem ve Materyal Kullanımı*, 363.

başarılı sayılmak için yeterli olmayacak, belirlenen ve sorumlu tutulan diğer ezber ve teorik tecvit bilgilerinden kabul edilebilir bir seviye aranması gerekli olacaktır.⁷⁶ Bu bakımdan yüzüne okumayı, mahreç ve temel tecvitleri uygulama bakımından kabul edilebilir düzeyde doğru yapma ve ezberlerin tamamı sayısal olarak ve okuma yeterliliği bakımından baraj olmasında kazanımların gerçekleşmesi noktasında gereklidir. Özellikle yükseköğrenim seviyesinde bu baraj mutlaka yapılmalıdır.

Aksi durumda, yüzüne okuması yetersiz olduğu halde ezberi tam olan veya hatalı okuyan öğrenciler olacak, temel hedef olan doğru okuma hedefi hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Ayrıca ezberdeki sayısal barajda amaç sayıca az olan ezber sayfalarının tamamını doğru okuyarak ezberletmektir. Bu ilkelerin tamamının eşzamanlı olarak uygulamaya geçirilebildiğini ifade etmek her zaman mümkün olmasa da doğru okuma ve ezber seviye çitasının toplunun seviyesinden daha aşağı düşmemesi açısından uygulanması mutlaka gereklidir.

Bu açık ilkeler ve hedeflere rağmen doğru okumanın önemini kavrayamayan bazı öğrenciler, ezberlerini sayısal olarak tam verdiğinde başarısız sayılmalarını kabullenememekte, bundan da dersin hocasını sorumlu tutabilmektedir.⁷⁷ Nitekim bu hedefin bazen tutturulamadığını gösteren bir araştırmada eksik ezberi olanın kişinin dersten kalmasına büyük oranda öğrenciler katılmakta, ama yüzüne okuması iyi olmayan birinin ezberleri tam olduğunda dersi geçtiğine inanmaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla bu, öğrenciler arasında esas olanın ezber vermek olduğu ve yüzüne okumanın önemli olmadığı algısının yerleşmiş olduğunu görülmektedir.

Ders işleme ve ölçme/değerlendirme yönüyle Kur'ân dersinin diğer dersler gibi olmadığı malumdur. Diğer derslerde bir öğrenci 10 konudan 5 tanesini bilip sınavda bunları cevaplarsa dersten başarılı olabilmektedir. Ama Kur'ân dersinde özellikle yüzüne okumada, okumanın bazısını bilip bazısını bilmeme gibi bir durumdan söz edilemez. Dolayısıyla “Öğrenci bu dersin yüzde ellisini/altmışını öğrenmiştir.” denilerek ders başarılı olarak kabul edilemez. Ayrıca Kur'ân dersine bütüncül bakılmak zorundadır. Meseleye yazılı vb. sınav mantığıyla bakılması dersin amaçlarıyla uyuşmamaktadır. Eğer böyle yapılırsa yıllarca Kur'ân dersi gören bir öğrencinin basit okumanın dışında öğretici vasfına sahip bir okuma düzeyine kavuşması mümkün olmayacaktır.

Öte yandan öğrencilerde de yüzüne okumanın zayıf olduğu halde ama ezber sayfaları hatalı bir şekilde ezberlediğinde ve yüzüne okuması iyi olup eksik ezber okuduğunda “Ben çalıştım, vazifemi yaptım.” duygusuyla dersi geçmeyi başarılı olma beklentisi oluşmaktadır. Mesela, önceden ezberlediği Yâsîn Sûresinde 6 sayfadan 1 veya daha fazla sayfa eksik verebilmekte ve başarılı olmayı beklemektedir. Bazen bu öğrencinin vize notu 100 olabildiği için, final ezberini eksik verdiğinde dersin sistem üzerinde bırakılabilmesi için 20 puan verme zorunda kalınmaktadır. Hâlbuki dersi, sistem otomatik olarak başarısız saymadığı için alınan karar gereği ortalamayı düşürmek için böyle yapılmak zorundadır. Bu da haksızlık gibi algılanmakta, bazılarınca problem kabul edilebilmektedir. Burada esas olan ortaya konan ölçütler

⁷⁶ Benli, “Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi”, 125-165.

⁷⁷ Benli, “Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi”, 125-165.

⁷⁸ Fatma Asiye Şenat, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'ân Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 298.

olup bunun eşit bir şekilde uygulanmasıdır. Müfredatta zikredilen hedef, ezber sûre/sayfalarının hepsini ezberletmek olduğu için bu ders başarısız sayılmak zorundadır. Dolayısıyla, nihayetinde bu programı başarıyla tamamlayan öğrenciler Kur'ân'dan belirlenen bölümleri ezbere okuyabilecek ve başarılı olmaya hak kazanmaktadır.⁷⁹

Bu konuda bazen farklı yaklaşımlar olabilmektedir. Burada birçok hoca/öğretmen veya öğrenci diğer derslerdeki gibi yüzüne okumayı ve tecvit kaidelerini iyi bildiği için ezber okuması yapmadan veya yüzüne ve ezber okuma kalitesi çok zayıf olup ezberlerin tamamını yaptığı için başarılı sayılıp dersin geçirilmesini savunabilmekteler. Buna göre öğrencilerin hepsinin imam, İHL Meslek Dersleri öğretmeni olmayacağı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğinde Kur'ân okumanın şart olmadığı veya zaten unutulup yok olacağı gibi gerekçelerle ezberin gereksizliğine vurgu yapılabilmektedir. Hâlbuki toplumda herkesin bildiği ve hatalı okumayı fark edebileceği gayet açıktır. Bu anlamda “ilahiyatçının görünen yüzü”,⁸⁰ “ilahiyatçının vitrini”⁸¹ olarak kabul edilen bu ders, gereksiz görülmemeli ve hafife alınmamalıdır. Daha önce söylendiği gibi Kur'ân dersi diğer dersler gibi kendi kendine tamamlanamayacağı, öğrenilemeyeceği ve geliştirilemeyeceği için bazı tedbirler alınmak zorundadır. Bu çerçevede bazı öğrenciler yüzüne okumayı geliştirmede ve ezber okumadığı sürece her iki okumadan önceden belirlenen baraj kriteri sebebiyle dersten başarısız sayılmalıdır.⁸²

Ölçme-değerlendirmenin, ders yapılma şekli ve programla alakası olduğu için, sorumlu tutulan konu ve sınav şeklini değiştirmek her zaman mümkündür. Son yıllarda dersin seviyesinin iyice düşmesinin önüne geçmek, öğrencileri daha fazla çalışmaya ve eksikliklerini telafi etmeye yönlendirmek için Kur'ân dersinde sayı/dönem barajı da uygulanabilmektedir. Buna göre 4 adet Kur'ân dersinden başarısız olan bir öğrencinin üst sınıftaki Kur'ân dersini alamaması veya birinci sınıf Kur'ân derslerinden başarısız olanın üst sınıf derslerini alması engellenmektedir. Her ne kadar Kur'ân dersi yüzüne okumanın mahiyeti itibariyle birbirini destekleyen sıralı/ardışık bir ders olmasa da ezber yönünden ve yüzüne okuma seviyesi bakımından sıralı bir derstir.⁸³ Bu amaçla ilk sene tamamen yüzüne ve tecvit çalışması yapıp sadece bundan değerlendirme yapılarak komisyon marifetiyle sınav uygulanabilir.⁸⁴ Bu uygulama resmi olarak hazırlık sınıflarına konularak bizzat dersten kalması veya geçmesi şeklinde de uygulanabilir. Böyle bir uygulamada öğrenci Arapça dersinden 1. sınıfa geçse bile Kur'ân dersi yüzüne ve tecvit uygulamasını tekrar alttan okumalıdır. Bugün itibariyle böyle bir uygu-

⁷⁹ Benli, “Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi”, 125-165.

⁸⁰ Bu söz, Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli Kur'ân-ı Kerim Öğretim Görevlisi Nurettin Başyigit hocama aittir.

⁸¹ Bu söz, Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir/Kıraat öğretim üyesi Prof. Dr. Remzi Kaya hocama aittir.

⁸² Baş, *Kur'ân Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine*, 147, 148.

⁸³ Yüzüne okumada seviye gözetme açısından sıralı olarak kabul edilebilir. Ezber okumalar da namaz dua ve sûrelerini ezberlemeyen öğrencinin Yasîn sûresini ezberlemesi genel uygulamaya aykırıdır. Bir öğrenci öncelikle kısa dua ve sûrelerden başlayarak daha uzun sûreleri ezberler.

⁸⁴ Bölüm veya anabilim dalı olarak alınacak kararlar komisyon 2 veya 3 Kur'ân hocasından oluşabilir. Bu yöntem, bütün sınavları komisyonla yapma imkânı olmadığı için bazı kritik sınavlarla sınırlı tutulabilir. Bütünleme, tek ders veya özel karar alınarak birinci sınıflarda, yüzüne okumada problem teşkil edecek, okuması iyi ve çok iyi düzeyde olmayan öğrenciler belirlenerek komisyon huzurunda sınav yapılabilir. Bu komisyonda her öğrencinin durumu hakkında notlar tutularak ortaklaşa puan verileceği gibi ayrı ayrı verilen puanın ortalaması olarak da verilebilir.

lamaya ve değerlendirmeye çok ihtiyaç vardır. Hazırlık sınıfında ölçme ve değerlendirme yapılsa da dersin geçmesine veya üst sınıf derslerini almasına engel bir durumun olmaması sebebiyle son sınıfa gelen bir öğrencinin alttan neredeyse bütün Kur'ân dersleri başarısız olmakta, bunca sene ders gören bazı öğrencilerin okuma düzeyinde hiçbir gelişme olmamaktadır. Böyle durumda lise düzeyinde uygulandığı gibi son sınıfa gelmiş bir öğrenci gözüyle bakıldığı için dersten başarısız sayılması her bakımdan problem teşkil etmekte ders hocasını sıkıntıya düşürmektedir. Çünkü bu durumda öğrencinin derste başarılı olmayı hak ettiği ama hocanın geçer puan vermediği varsayılmaktadır.⁸⁵

Netice olarak ilahiyat seviyesindeki öğrencilerin ölçme ve değerlendirme marifetiyle hatalarının düzeltilmesi ve tekrar okumalarda bunların doğru okunması esas (baraj) olmalıdır. Çünkü bu, öğrencilerin büyük çoğunluğu mezun olduktan hemen sonra Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde imam hatip, müezzin kayyım, Kur'ân kursu öğreticisi, Millî Eğitim Bakanlığında İmam- Hatip Liselerinde Meslek Dersleri, ortaokul veya lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeni, olarak atanıp Kur'ân derslerine girmektedirler. Hatta bunların dışında bir kuruma atansa bile ilahiyatçı olması hasebiyle Kur'ân öğretimiyle muhatap olmaktadır.⁸⁶

Bu durum İHO ve İHL ve diğer okullarda daha farklı uygulanabilir. Yani yüzüne okumanın yanında başarılı sayılmak için en az bir sayfa/süre ezber; yarısı veya tamamı şeklinde planlama yapmak mümkündür. Ancak bu uygulama, adalet ve eşitliği sağlama açısından bütün öğrencilere uygulanmalıdır. Hatta orta öğretimde ezberler tek tek puanlanarak her sùreye veya sayfaya puan değeri gösterilerek ilan edilebilir. Nitekim okullarda bu tür uygulamalar yapılmaktadır.

Netice olarak yükseköğrenim veya mesleki bir kuruma giriş sınavı veya ihtisas kursu gibi ders ortamlarında uygulanması elzem olan baraj uygulaması, daha alt seviyelerde öğrenci durumu ve öğrenme ortamlarına göre yapılmayabilir. Bu uygulama, en temel okuma hataları olan medleri yapmama veya med olmayan kelimeleri çekerek okuma, idğam, ihfa, iklab gibi temel tecvitleri yapmama, özellikle kalın harfleri ince okuma, temel vakıf şeklini bilmeme gibi durumlarda zayıf olarak kabul edilmeli baraj olarak başarısız sayılmalıdır. Bunlar yapılrken de hedef ve kriterler çerçevesinde oluşturulmuş çizelgeler/ölçekler kullanılmalıdır.⁸⁷

2. İlahiyat Düzeyinde Örnek Ölçekler

Kur'ân dersinde genelde performans değerlendirmelerinde kullanılan bazı ölçekler kullanılmalıdır. Bunların başında takip çizelgesi gelmektedir. Ayrıca bu çizelgeye kaydedilecek bilgilerin, kriterleri gösteren puanlama anahtarına göre değerlendirme yapılmasında önemi büyüktür. Takip çizelgesi Kur'ân dersinde öğrencinin hangi okuma düzeyinde olduğu veya hangi düzeye geldiğini göstermek açısından önemli bir işlev görmektedir. Puanlama anahtarı da derslerde öğrencinin hangi konularda başarılı olduğunu ortaya koymak ve bunu gerçekle-

⁸⁵ Bu uygulamaların bazıları sistem olarak YÖK tarafından yapılması gerekir. Bazı uygulamalar fakülte içinde gerekli öğrenme ve sınıf ortamı oluşturularak Bölüm/Fakülte/Senato kararıyla çözülebilecek meselelerdir.

⁸⁶ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

⁸⁷ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 338.

tirmek için kullanılmaktadır.⁸⁸ Bu çerçevede ölçeklerin, öğrencilerin neye göre değerlendirileceklerini, bu konuda zaman tasarrufu ve öğrencilere geri bildirim sağlayacağı, zayıf ve güçlü yanlarını göstereceği, değerlendirmede nesnellik sağlayacağı, öğrencinin gelişim sürecinin izlenebileceği ve öğretmenin öğrenciden ne istediğini açık ve net ifade edeceği gibi pek çok faydasından söz edilmiştir.⁸⁹

a. Ders Takip Çizelgesi/Kontrol Listesi

Ders takip çizelgesi, öğrencinin okumalarını, seviyesini, performansını gösteren bir ölçektir. Değerlendirme sürecinde yapılan okuma, öğrencinin performansında ilerlemenin ne kadar olduğunu kontrol etmek olduğu için buna “kontrol listesi” de denilmektedir. Kur'ân dersinde kalabalık sınıf veya çoklu sınıflara girilen derslerde bunun işlevi çok büyüktür. Her ne kadar bu ölçeğin sadece öğrencinin bir davranışı yapıp yapmadığını kontrol ettiği belirtilse de Kur'ân dersinde artı-eksi gibi kapalı semboller yazılmadığı için öğrencinin okuma seviyesi hakkında eksiklerin ve artıların neler olduğu noktasında ipuçları vermektedir. Bu ölçek, özellikle süreç odaklı değerlendirmede daha etkili kullanılmaktadır.⁹⁰

Hazırlanan ölçütlere göre kullanılan bu çizelgeye okumada/sınavda yapılan hatalar, özellikle çok hata yapan öğrencilerin hataları kaydedilmeli, isminin karşısına hangi tür hata yaptığı yazılmalıdır. “Hareke hatası çok yapıyor.”, “Mahreçler sorunlu.”, “Gunneleri tutmuyor.”, “Med hatası çok yapıyor veya arada bir yapıyor.”, “Seri okumuyor.”, “Kesik kesik okuyor.”, “Tecvitleri bazen uygulamıyor.” gibi notlar tutulmalıdır. Bu hem ders sürecinde kaydedilmeli ve öğrenciye hatanın düzeltilerek okutulması yanında söz ile ifade edilmeli, müstakil sınavda da mutlaka not edilmelidir. Çünkü öğrenci mutlaka hatalarının ne olduğu öğrenmek isteyecektir. Ancak öğrencinin spesifik olarak ayette yaptığı kelime hatasını her zaman kaydetmek mümkün değildir. Ayrıca kontrol listeleri yapılan dersin veya puanlamanın belgelendirilebilmesi açısından da önemlidir. Kur'ân dersinde sınav evrakı söz konusu olmadı için çizelge ve önceden belirlenerek alınmış kararlar denetim açısından belge niteliğindedir. Zira bu sınavlarda her zaman ses ve görüntü kaydı alınması söz konusu değildir.⁹¹

Süreç içerisinde veya müstakil olarak yapılan değerlendirmelerde hocanın/öğretmenin sınıf listesi veya takip çizelge listesi mutlaka hazır olmalı, öğrencinin okumasından sonra not ve onun durumu hakkında yazılacak bilgi anında yazılmalıdır.⁹² Yüzüne ve ezber okumalarda (+) artı işareti gibi semboller kullanılmamalıdır.⁹³ Bazı derslerde ezber kontrolündeki uygulamalarda her ne kadar artı-eksi kullanılsa da Kur'ân dersinde bunun yetersiz olduğu ortada-

⁸⁸ Betül Özmen Hızarcıoğlu, *Problem Çözme Sürecinde Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik) Kullanımında Puanlayıcı Uyumunun İncelenmesi*, (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 23.

⁸⁹ Hızarcıoğlu, *Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik)*, 20.

⁹⁰ Sevilay Kaplan, "Performans Değerlendirmesi: Performans Hazırlaması ve Puanlaması", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2, (2016), 188-200.

⁹¹ Yasin Sezer – Hüseyin Bilgin, "Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 86 (2009), 174-176.

⁹² Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 23.

⁹³ Murat Akkuş, “Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, ed. Ahmet Gökdemir, *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2019), 92.

dır. Çünkü bu işaret öğrencinin hangi seviyede okuduğunu ve ezberlediği sûrelerin seviyesini göstermemektedir. Ancak, böyle bir uygulamanın belki normal lise ve ortaokullarda uygulanması söz konusu olabilir.⁹⁴ Bunun yanı sıra ifade edildiği gibi öğrenci isimlerinin yanına bazı açıklayıcı notlar da eklenmelidir.⁹⁵

Bu okuma süreç odaklı olacaksa zaten sınıf ortamında okunacak, diğer öğrenciler bu okumayı takip edeceklerdir. Burada hoca, öğrencinin durumuna göre hataları hemen söylediği gibi, hata yapınca veya hatayı düzelttiğinde öğrencinin moralinin bozulduğunu hissetmesi durumunda okuma sonrasında da söyleyebilir. Ama kalabalık ortamlarda okumada asıl yapılması gereken, yapılan hataların mutlaka çizelgeye not edilmesidir.⁹⁶ Söz konusu bu bilgilerin takip edilebileceği çizelge/liste örnekleri oluşturulabilir. Aşağıdaki çizelgeler buna örnek olabilir.

Adı Soyadı	Yüzüne Okuma Düzeyi			Tecvit Bilgi Düzeyi	Ezber Okuma Düzeyi				
	Yüzüne Okuma	Yüzüne Okuma	Yüzüne Okuma	Tecvit Bilgisi	Stihhanke/Tahiyyat	Salli/Barik/Rabbena	Kunut Duaları	Ayete'l-Kürsi	Fatihha

Tablo 1: Sûre Bazlı Takip Çizelgesi Örneği⁹⁷

Ancak, kontrol listesindeki puan veya yazılı bilgiler puanlama ölçeği ile faydalı hale gelecektir. Bu ölçeklerden ilki bütüncül, diğeri ayrıntılı ölçek olarak adlandırılmaktadır.

b. Bütüncül (Rubrik) Puanlama Ölçeği

Dereceli puanlama anahtarı, bütüncül ve analitik olarak iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlar özellikle resim, harita, kompozisyon vb. derslerin değerlendirilmesinde kriter olarak kullanılmaktadır. Aslında bir eseri; “iyi, orta, kötü” şeklinde seviye ölçütlerinin belirlenmesi bütüncül puanlama anahtarı, bunun daha ayrıntılı ifadelerle öğrencinin her bir uygulamasının durumunu belirtilen her bir kıstasa ayrı ayrı puan verilmesiyle oluşan anahtara da analitik/ayrıntılı puanlama anahtarı denilmektedir.⁹⁸

Bütüncül dereceli puanlama anahtarında öncelikle değerlendirmenin kaç düzeyde olacağı belirlenmelidir. Bu da Kur'an dersi için “yüzüne okuma, ezber okuma ve teorik tecvit bilgisi” şeklinde yapılmaktadır. Bu üç ana alan genel hatlarıyla “çok iyi, iyi, orta, geçer, zayıf, çok zayıf” gibi ifadelerle değerlendirilebilir. Burada her bir düzey için öğrencinin yapabile-

⁹⁴ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 23.

⁹⁵ Hızarcıoğlu, *Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik)*, 24.

⁹⁶ Benli, “Kur'an Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi”, 125-165.

⁹⁷ İHL Kur'an-ı Kerim ezber okuma takip çizelgeleri farklı örnekler için bk. "Kur'an-ı Kerim Takip Çizelgesi" (Erişim 05 Ekim 2022); Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi (KAİHL), "Kur'an-ı Kerim", (Erişim 05 Ekim 2022).

⁹⁸ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 264; Hızarcıoğlu, *Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik)*, 23.

ceklerini gösteren ifadeler yazılıp beklenen okuma seviyesi belirtilmektedir. Bu anlamda kullanım pratikliği açısından bakıldığında Kur'ân derslerinde -yazılı olmasa da- bu durum uygulanagelmektedir.⁹⁹ Dolayısıyla “Bütüncül Dereceleme/Puanlama Ölçeği” Kur'ân dersi için en kullanışlı ölçek olarak görünmektedir. Ancak bunun kullanılması durumunda kontrol listesine öğrencinin seviyesi ayrıntılı olarak not edilemez ise onun güçlü ve eksik tarafları bilinemeceği unutulmamalıdır.¹⁰⁰

İlahiyat düzeyi olarak hazırladığımız örnek bütüncül puanlama anahtarı şöyledir:¹⁰¹

DÜZEY	PUAN	KRİTERLER
YÜZÜNE OKUMA (%50, 60 Puan Baraj)		
ÇOK İYİ	90-100 Arası	Hiç hatasız okuma, mahreci yeterli, vakıf ve ibtidaya göre okuma, okuma hızı iyi
İYİ	80-90 Arası	Genel olarak hatasız ama ağız ve mahrecin bazı yerlerde tam oturmaması (Hedeflenen Okuma)
ORTA	70-80 Arası	Tecvit hatası yapmadan, tekmeden okuyabilme, bazı özel okumalarda hata
GEÇER	60-70 Arası	Mahrec, med ve tecvit hatası yapmadan akıcı okumama, kelimelerde tekeme, arada bazı hatalar yapma
ZAYIF	50-60 Arası	Med hatası, mahreç hatası, tecvit hatasını sık yapma (Bu notlandırma sadece seviye için kullanılır. Puanlamada 50 altı not verilerek ders kalır.)
ÇOK ZAYIF	0-50 Arası	Kelimeleri ve hareketleri tam okuyamama, tecvit mahreç zayıflığı, ayeti okumada zorlanma
EZBER OKUMA (%40, 60 Puan Baraj)		
ÇOK İYİ	90-100	Hatasız okuma ve ezberde akıcı okuma ve ezberin tam olması
İYİ	80-90	Hatasız okuma ve ezberde akıcı okuyamama ve ezberin tam olması
ORTA	70-80	Az hatalı ve bazen takılarak okuma ve ezberin tam olması
GEÇER	60-70	Az hatalı ve takılarak okuma ve ezberin tam olması
ZAYIF	0-60	Okumanın çok hatalı olup ezberin tam olması veya hatasız olup ezberin tam olmaması veya ezber olarak okunamaması
TECVİD BİLGİSİ (sözlü, %10, 60 Puan (Duruma veya döneme göre baraj uygulanabilir.)		
İYİ	80-100	Örnek: 3 Sorunun tamamını bilme
ORTA	60-80	3 sorunun ikisini veya birini bilme
ZAYIF	0-60	3 sorunun tamamını veya ek soruları da bilememe
Yüzüne doğru okuma ve ezberin tamamını yapmayla birlikte doğru okuma her biri ayrı ayrı barajdır. Bu yeterlilikler sağlanmadan geçer puan verilmez.		

⁹⁹ Hızarcıoğlu, *Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik)*, 24.

¹⁰⁰ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 264.

¹⁰¹ Daha özel bir ders olan ve kendini yeterli hisseden öğrencilerin tercih ettiği "Güzel Kur'ân Okuma" dersinde doğru okumanın üzerinde edâ ve sadâ ile okuma etkinliği tecvitli okuma başta olmak üzere hadr, tedvir ve tahkik ile okuyabilme, raf-ı savt (ses yükseltme), hafd-ı savt (ses alçaltma), konularında değerlendirme yapılabilir. Nitekim Güzel Kur'ân okuma yarışmalarında taban puan 60, yüzüne okuma 10ve tecvit ve mahrec 10, makam 10, ses 10 puan şeklinde ölçütler konulmaktadır. Ancak Kur'ân dersi için yarışmalarda yapıldığı gibi her harf ve hareke hatasında iki; her vakıf, vasl ve ibtida hatasında bir puan “yüzünden okuma” puanından, her tecvit ve mahreç hatasında bir puan “tecvit ve mahreç” puanından düşülmesi şeklinde yapmak mümkün görünmemektedir. Zira yarışma genelde belli bir düzeye gelen öğrenciler arasında yapılmaktadır. "Genç Sadâ" Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Yarışması Usul ve Esasları (MEBKGOYUE), MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 3.

Tablo 2: Bütüncül Puanlama Ölçeği¹⁰²

Bu ölçekte gerektiğinde bu puan aralıklarının daha da azaltılması mümkündür. Ancak eğer uygulama imkânı var ise öğrenci bazlı daha ayrıntılı durumda hazırlanması da mümkündür.

c. Analitik/Ayrıntılı (Rubrik) Puanlama Ölçeği

Ayrıntılı puanlama anahtarı bütüncül puanlama anahtarına göre bilgi derinliği sağladığı için daha ayrıntılıdır. Burada performansı oluşturan parçalar için ayrı ayrı belirlenen kriterler çerçevesinde puanlama yapılır. Bu anlamda yukarıda yüzüne, ezber ve teorik tecvit bilgisi olarak ayırdığımız kategoriler bu açıdan bakılıp ayrıntılı olarak kabul edilebilir. Biz bunu Kur'ân dersinde her bir öğrenci için müstakil olarak yüzüne ve ezber okumanın daha ayrıntılı ifade edilmesi şeklinde değerlendirerek detaylandırdık. Bu ölçek, her bir öğrencinin neleri uygulayıp neleri uygulamadığının net olarak yazılması bakımından daha ayrıntılıdır. Ancak kalabalık öğrenci gruplarının olduğu sınıflarda her bir öğrenciye müstakil ölçek hazırlanmasının kullanışlılık açısından uygulanması zor görünmektedir. Analitik puanlamanın objektifliği ve motivasyonu sağlayacağı, belirsizliği gidereceği ifade edilmiş olsa da Kur'ân dersi için bütüncül puanlama anahtarı kabul ettiğimiz ölçeğe göre -her öğrenci için müstakil olmamakla birlikte- takip çizelgesinde alınan notlar eşliğinde değerlendirme yapılabilmektedir.¹⁰³ İlahiyat düzeyi olarak hazırladığımız örnek analitik puanlama anahtarı şöyledir:

¹⁰² Daha farklı sınav tutanakları ve çizelgeleri hazırlanabilir. Önemli olan puanlamada hatayı önlemek için kriter koyma ve bu doğrultuda puan vermektir. bk. Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

¹⁰³ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 265, 266; Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*, 24.

ADISOYADI/SINIF/NO:			Yüzüne Okuma %50	Ezber Okuma %40	Tecvit Bilgisi %10	Toplam Puan
YÜZÜNE OKUMA (%50, 60 Puan Baraj)						
Baraj olarak şarttır	Kelimeleri Doğru Okuma	10 Puan				
	Mahrecleri Tam Çıkarma	15 Puan				
	Medleri Uygulama	15 Puan				
	İdğam, İhfa, İzhar, İklab Uygulama	15 Puan				
	Seri ve Akıcı Okuyabilme	10 Puan				
Üst Sınıflarda Temel şart olarak aranır.	Bazı Özel Okumaları Uygulama	10 Puan				
	Mütecaneşeyn Mütekaribeyn Uygulama	10 Puan				
	Sekteleri Yapma	10 Puan				
	Vakıf İşaretlerinde Uygulama	10 Puan				
	Vakıf ve İbtidada Doğru Uygulama	10 Puan				
EZBER OKUMA (%40, 60 Puan Baraj)						
Ezberlerin tamamı barajdır.	Ezber Okuma Kalitesi ve Tamamı	60 Puan (her sayfa ezberine puan dağıtılır.)				
Baraj olarak duruma göre uygulanabilir.	Mahrecleri Tam Çıkarma	15 Puan				
	Medleri Uygulama	15 Puan				
	İdğam, İhfa, İzhar, İklab Uygulama	15 Puan				
	Seri ve Akıcı Okuyabilme	15 Puan				

Tablo 3: Analitik Değerlendirme Ölçeği

Bu şekilde her öğrenci için ayrı çizelge hazırlamak mümkün olsa da kalabalık sınıflarda bu kadar ayrıntılı çizelge, ders saati sınırlı olan derslerde sürdürülebilir bir durum gibi görünmemektedir. Daha çok Kur'ân Kurslarında, öğrenci sayısının sınırlı olduğu ve ders saatinin fazla olup öğretmenin sadece bir sınıfla iştigal ettiği mekânlarda uygulanması daha pratik ve kullanışlı görünmektedir. Bu anlamda öğretim yapılan ortama en uygun olan ölçme tekniği kullanılması gerekir. Çünkü bu, ölçmede kullanışlılık ve sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Bu konuda ekstra külfet, zaman, masraf vb. durumları da gözetmek gerektiği için puanlamada kolaylık açısından tercihler değişebilir.¹⁰⁴

Nitekim Abdullah Benli puanlamadaki kriterleri şöyle belirlemiştir: Yüzüne okuma toplamda 40 puan verilerek, (baraj) olarak belirlemiş bu kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Buna göre mahrece uygun okumak 10 puan, harekeleri doğru okumak 5 puan, vakıf ve vasıl kurallarına uygun okumak 5 puan, medd-i muttasıl ve medd-i lâzım'ı en az iki, diğer medleri en az bir elif miktarı uzatarak okumak 5 puan, ihfa, izhar, gunne, idğam vs. gibi diğer tecvit kurallarına uygun olarak okumak 10 puan, edâ-sadâ katarak makamla okumak 5 puan olarak

¹⁰⁴ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 141, 142; Şişginoğlu, *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*, 55.

takdir etmiştir.¹⁰⁵ Ezberden okumaya ise, ezberlerin tamamını baraj olarak belirleyip kurallara uygun ezbere yapmaya toplamda 35 puan takdir etmiştir. Bu da ayrıntılı olarak tecvit kaidelelerine uygun okuyarak ezberleme 20 puan, istenildiğinde tahkik, tedvir ve hadr ile okuyabilme-ye 15 puan olarak verilmiştir. Buna ilave olarak da tecvit bilgisine 10 puan ve meal bilmeye 15 puan takdir ederek toplamda 100 puanı bölümlere ayrılmıştır.¹⁰⁶

C. Sınav Konusu ve Sürec Odaklı Sınav/Müstakil Sınav Esasları

Burada ilke olarak Kur'ân okumanın yüzüne ve ezber okuma konuları ve sınav şekli üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. Sınav Konusu

Kur'ân dersinde sınavın konusu, tarihi ve nasıl yapılacağı meselesi zaman zaman öğrenci ve hocalarla istişare ile belirlenebilir. Ancak ders ve sınav programını uygulayacak olan hoca olduğu için genel ilkeler ortak olmak kaydıyla teferruatta bazı farklılıkların oluşması mümkün olabilir. Ancak öğrencilerin büyük çoğunluğunun dersin zorlaştırılmasını, konuların çoğalmasını ve hocanın işi sıkı bir şekilde takip etmesini istemeyeceği malumdur. Bu da uygulanabilirlik durumuna kurum kararı olarak yüzüne okuma cüzleri/sûreleri, ezber süre/ayetleri okuma ve tecvit konularının sınıf seviyesi, dönemi; hatta gerekirse sınavlara yönelik ayrıntılara girerek belirlenmeli ve yazılı hale getirilip karar alınmalıdır. Bu konuda ilahiyat fakülteleri arasında mümkün mertebe birlik sağlanmalıdır. Aynı birlik ve beraberliğin MEB okullarında il, ilçe ve bölge zümre toplantılarında karara bağlanarak sağlanmasında yarar vardır. Kısaca değerlendirme için yapılacak ölçmelerde, ölçmenin kapsamının ne olduğu önceden belirlenmelidir. Ders içinde süreci takip için yapılacak değerlendirme öğrenciye önceden ilan edilmeli, öğrenci de ona göre hazırlığını yapabilmelidir.

İlahiyat seviyesinde ders hocası Kur'ân'ın tamamından da yüzüne okutabilir. Ama daha alt seviyelerde İHO ve İHL okullarında mutlaka okunacak cüz ve sayfanın sınırları belirlenmelidir. Öğrencinin sınırları daha belirli bir yeri çalışabilmesi açısından özellikle alt sınıf ve seviyelerdeki öğrenciler için sınavın cüz/süre bazında yapılması daha uygun görünmektedir. Bu da bir cüz, beş cüz veya Kur'ân'ın tamamı şeklinde olabilir. Ezber okumalarının hangi süreler olduğu, ders sürecinde nasıl işleneceği ve ezber verileceği, ezber okuma tarihi/tarihleri mutlaka dönem/sene başında belirlenmeli ve ilan edilmelidir.¹⁰⁷

Bunun yanında ders müfredatında belirlenen hedefe göre önceki dönem ve sınıf düzeylerinin ezber ve tecvit konuları da genel olarak sorumlu tutulabilir. Bu tamamen öğrencilerin seviyesine, imkân ve şartlara göre yapılabilecek bir durumdur. Yani Kur'ân dersinde mutlaka içinde bulunulan dönemin ezberi ve tecvidinden sorumlu olunacak diye bir kayıt söz konusu olmayıp bu, programın belirlenmesine göre değişebilecek durumdur. Ancak İHO ve İHL okullarında öğrenci seviyesini dikkate aldığımızda böyle bir yaklaşım makul görünmemekte, hatta zaman-mekân ve imkân sınırlılıkları açısından ilahiyat düzeyinde uygulanması, şartların Kur'ân dersinin işleme durumuna uyumlu hale getirilmediği sürece mümkün görünmemek-

¹⁰⁵ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

¹⁰⁶ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

¹⁰⁷ Fatih Çollak, "Kur'ân-ı Kerim Öğretim Teknikleri", *Etkili Din Öğretimi*, (İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 2010), 515-518.

tedir. Daha önce belirtildiği gibi artık meslekî eğitim olarak değerlendiremeyeceğimiz ve daha çok pedagojik olarak eğitim/terbiye yönüyle öncelediğimiz imam hatip okullarıyla beraber ilköğretim/ortaöğretim okullarında gelişim sürecini dikkate alarak ölçme ve değerlendirme yapmak esas olmalıdır. Zira ilgili yönetmelik ve programlar da bunu esas almıştır.

Yukarıda istenmesi gerektiğini belirttiğimiz seviyenin derste işlenen/okunan sayfalarından mı olması gerekir? sorusu akla gelebilir. Buna cevap olarak şöyle söylenebilir: Kur'ân dersinde derste okunan yerin sınavda da okutulması kaydı olamaz. Ayrıca Kur'ân kelimeleri ve ayetleri her ne kadar bazı ayetlerin telaffuzu diğerlerine nispeten daha zor olsa da birbirine çok benzemektedir. Bir sayfada olan mahreç ve tecvit kâideleri diğer sayfalarda da vardır. Bu manada okul durumu ve sınıf seviyesine göre aynı sayfa okutulup üzerinde puan değerlendirilmesi yapılması mümkündür.¹⁰⁸ İfade edildiği gibi bu sınavda okunacak yer, önceden belirtilen süre/cüzden rastgele seçilebileceği gibi Kur'ân'ı güzel okuma yarışmalarında yapıldığı gibi kura yoluyla da yapılabilir. Ancak, kalabalık öğrenci gruplarının olduğu yerde kura uygulaması kullanışlı olmayıp bu uygulama yarışma mantığına daha uygundur. Yüzüne okuma konuları cüz bazında söylenebileceği gibi süre bazlı da belirlenebilir. Nitekim İHL programlarında süre olarak belirlenmiştir. Bu şekilde ilahiyat düzeyinde belirleyen okullar olmakla birlikte biz öğrencinin Kur'ân'ın her cüzünden okuma yapılabilmesi ve takibinin kolay olması bakımından cüz olarak belirlemekteyiz. Aynı cüzde belirlenen yeri çalışmakla sorumlu olan öğrencilere tamamını okutma durumu söz konusu olmadığı için okuma belirli ayetlerle sınırlı kalmaktadır.

Belirli sayıda okutulabilen bu ayetler sınavda veya ders sürecinde her öğrenciye aynı sayfa mı okutulmalıdır, yoksa her öğrenciye farklı sayfalar mı okutulmalıdır? Buna cevap olarak şöyle söylenebilir. Aynı sayfa okutulduğunda ilk okuyan öğrencilerin yaptığı hataları eğer derste düzeltme yapılıyorsa diğer öğrenciler yapmayacaktır. Genelde bu da puan farklılığına sebep olacaktır. Daha önceden söylenen sayfalar okutulmağa devam edildiğinde diğer sayfada zorluk derecesi farklı olan kelime ve tecvitler olmadığı için dengesizlik oluşturacağı düşünülebilir. Aslında burada sayfalar farklı da olsa her öğrenci belirlenen sayfalardan sorumlu olduğu için bunun bir hata olduğunu söylemek mümkün değildir.

Bütün bunların yanında süreç içinde bir öğrenciye yüzünden okutulacak miktar, sınıf mevcuduna göre ayarlanması gerekir. Bu, duruma göre bir sayfa, bazen yarım sayfa, bazen de dört-beş satır şeklinde olabilir. Ancak burada mümkün olabildiğince çok sayıdaki öğrenciye okutma amacı hedeflerken, bir öğrencinin nasıl okuduğu tam olarak ortaya çıkmadan, eksikliklerini tespit edip öğrenciye düzeltmesini söylemeden ve okuma hakkında bir kanaat oluşmadan bitirilmemelidir. Bununla beraber mahreci tam oturmamış bir kişinin durumu daha ilk ayetten önce istiâze ve besmeleyi okuma düzeyinden de anlaşılabilir.¹⁰⁹

Kur'ân öğretimiyle meşgul olan ve bu konuda çalışmaları olan Abdullah Benli, okuma sayfasını belirlerken öğrencinin seviyesini iyi ölçecek özellikte ve tecvit kurallarının yoğunlukta olduğu, kalın ve ince harflerin çok geçtiği sayfaları tercih edilmesini salık vermiştir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Yılmaz, *Yöntem ve Materyal Kullanımı*, 256.

¹⁰⁹ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

¹¹⁰ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

Ancak bu uygulamanın, Kur'ân'ın tamamından sorumlu tutulduğu bir sınavda uygulanabileceğini belirtmek gerekir. Bu çerçevede özellikle imamlık, müezzinlik gibi sınavlarda ve son sınıf düzeylerinde özel sayfa ve ayetler de okutarak değerlendirme yapılması mümkündür.

2. Müstakil Sınav

Müstakil sınav, yeri ve zamanı belli bir tarihte gerek yüzüne ve gerek ezber okuma ve gerekse tecvit teorik bilgisi tek seferde yapılan sınavdır. Bu tür sınav, Diyanet kurumu tarafından imamlık, müezzinlik giriş sınavlarında, örgün eğitimde bütünlüme, muafiyet ve tek ders sınavlarında ders döneminden bağımsız olarak uygulanmaktadır. Bu sınavlarda her öğrenci için belli bir süre vakit ayrılıp her bölümden okutturulması ve bazı sorular sorularak ölçme ve değerlendirme yapılması esastır. Ders döneminde bu şekilde konuları ve zamanı belli olmak üzere dönem içinde veya dönem sonunda sınav yapmak mümkündür.

Özellikle ilahiyat fakültelerinde dönem sonunda diğer sınavlarla birlikte sınav tarihi ve yeri belirlenebilir. Ancak diğer derslerin yoğun olduğu bir zaman diliminde Kur'ân gibi süreç gerektiren bir dersin sınavını tek seferde belli bir saatte yapmak mümkün olmadığı için ister istemez öğrenci durumuna göre bu sınav farklı zamanlara bölünmek durumundadır. Nitekim bazı fakültelerde bu şekilde uygulama yapılmaktadır. Bu tür sınavda dönem içinde okuma seviyesini gösteren hiçbir açıklayıcı not tutmadan, ara ölçme ve değerlendirme yapmadan ders işlenmekte ve öğrenci yapılan okumalardan sorumlu tutularak sınava alınmaktadır.

Aslında bu tür sınavda Kur'ân dersinde okuma seviyesini tek sınavla ölçülmesi yeterli midir? Tek sınav her zaman tam güvenli olabilir mi? soruları akla gelmektedir. Çünkü bazı öğrenciler ezber yükünü bir defada verememekte ve okumada zorlanmaktadır. Bu da birçok öğrencinin dersten başarısız olmasına sebep olmaktadır. Hal böyle olunca Kur'ân dersine karşı ön yargılı bir tutum oluşabilmekte ve dersin gelişim düzeyinin görülmemesi nedeniyle dersin hocası öğrenciyi tam anlamıyla tanıyamamaktadır. Ayrıca öğrencinin, sınavın yapılacağı gün hasta olabilmekte, başka sosyal ve ailevi etkenlerin etkisi altında olma ihtimali bulunmakta; dolayısıyla tekrar telafi imkânı olmamaktadır.¹¹¹

Bütün bu ihtimallere rağmen böyle bir uygulama tercih edildiğinde bazı kurallara uymak uygulama hatalarını azaltacaktır. Nitekim müstakil olarak yapılabilecek sözlü sınavların uygulaması konusunda Abdullah Benli şöyle demektedir:

“Fakülte tarafından ilan edilen tarih ve saatler içerisinde sınavın yapılıp bitirilmesini neredeyse imkânsız kılar. Bu yüzden sınav saatlerinin kâğıt üzerinde yazılı olmasına değil, uygulanabilir olmasına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla imtihan salonu önünde kalabalıkların oluşmaması için imtihan günleri ve öğrenci sayısı da göz önünde bulundurularak ders hocası tarafından her bir öğrenciye ayrı bir imtihan saati belirlenir ve önceden ilan edilir. Bu sebeple bazı fakültelerde sınav zamanı Kur'ân dersi vb. dersler için ayrı bir tarih ilan edilmez. Not düşülerek dersin hocası ile görüşülmesi belirtilir.”

Abdullah Benli Hoca her öğrenci için 10 dakikalık arayla saat belirlemiş ve liste olarak ilan etmiştir.¹¹²

¹¹¹ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 350.

¹¹² Benli, “Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi”, 125-165.

Yukarıda belirtilen bu yöntem tercih edildiğinde sınav gün ve saati ders hocasının şartlarına ve öğrencilerin durumlarına göre diğer sınavlardan bağımsız olarak duyurulmalı, sınava girecek öğrenciler sınıf veya gruplar halinde sınıflandırılarak ayrılmalıdır. Aksi takdirde kalabalık öğrenci gruplarının sınavını yürütmek imkânsız hale gelecektir. Bu tür sınavda ezber konuları süreç içinde verilir değerlendirme yapılarak yüzüne okumanın bu müstakil sınava bırakılabilmesi mümkün iken, bunun tersini de uygulamak mümkündür. Ayrıca sınavın mutlaka bir planı olmalı, tarih, zaman ve yer belirlendikten sonra önceden belirlen sorumluluk alanına göre öğrenci hazırlık yapabilmelidir. Eğer bu sınav bir defa yapılıyorsa veya farklı zamanlara dağıtıldıysa öğrenciler ne zaman sınava gireceğini bilmeli ve ona göre gelmelidir. Aksi takdirde bu sınavın planlı ve programlı olarak yürütülmesi imkânsızdır. Bu sebeple öğrenci, “*Nasıl olsa sınav uzun sürer, akşama kadar girerim.*” düşüncesinde olmamalıdır. Bu çerçevede sınav mutlaka bir zamanla sınırlandırılmalı ve bir öğrenciye ayrılacak zaman, yüzüne ve ezberden ne kadar okutulacağı ve tecvitten kaç soru sorulacağı önceden planlanmalıdır.¹¹³

Böyle sınavlarda komisyon olması halinde karşılıklı konuşarak tek puan da verilebileceği gibi ayrı ayrı puan verilir bunların ortalaması alınarak da verilebilir.¹¹⁴ Hatta bu komisyon üyelerinin ayrı odalarda bulunup ayrı ayrı sınav yapılması da mümkündür.¹¹⁵ Böyle yapılması halinde puanlayıcılar arasında puan farklılıkları oluşabilmektedir. Bu durum ölçme hatası olarak kabul edilip test haricindeki bütün sınav türlerinde mevcut olduğu için sıkıntı oluşturmamaktadır. Ölçülen konunun karmaşıklığı ve şartları sebebiyle ölçmeyi yapan kişiye göre değişebilmektedir. Ölçülen şeyin durumu ve şartlarına göre yapılan ve literatürde sistematik hata olarak adlandırılan bu hataya Kur'ân dersinde takdir farklılığı/hatası denilebilir.¹¹⁶

3. Süreç İçinde Sınav

Yıllardır uygulanan sözlü sınav yerine başka bir yöntem uygulama şansı olmayan Kur'ân okuma dersinde, uzun sürede yapılandırmacı¹¹⁷ öğretim modelinin anlayışına uygun olarak süreç odaklı bir ölçme ve değerlendirme yapmak mümkündür.¹¹⁸ Bu uygulama, dönem içinde süreç takip edilerek yapılabileceği gibi yine dönem içinde tarih belirlenerek ayrı bir sınav olarak da yapılabilir. Bu sınavın illaki fakülte/okul tarafından ilan edilen sınav döneminde olması gerekmez. Diğer derslerin sınavının yoğun olduğu zamanda Kur'ân sınavı için yüzüne okuma, ezber çalışması yapmak gerçekten öğrenci için hem zorlayıcı hem de verimsiz

¹¹³ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 22.

¹¹⁴ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 253.

¹¹⁵ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 255.

¹¹⁶ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 121.

¹¹⁷ Yapılandırmacı yaklaşım, öğrenmede bireysel farklılıkları dikkate alan, kişinin bireysel özgülüğünü ön plana çıkararak sahip olduğu bilgilerle yeni aldığı bilgileri kendine özgü biçimde yapılandırıdığını söylemektedir. Bu durum öğretim yöntem ve tekniklerinin mümkün mertebe çeşitlendirilmesini amaçlayıp ölçme ve değerlendirmede öğrencilere bilgi, beceri ve tutumlarını sergileyebilecekleri çoklu değerlendirme imkânlarının sunulmasını gerektirmektedir. Mehmet Yıldız -M. Fatih Genç, “Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 45 (2016), 45-80; Mahmut Zengin, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım* (İstanbul: Dem Yayınları, 2011), 122.

¹¹⁸ Davut Işıkoğan - Adem Korukcu, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Öğretmenlerin Programa Yönelik Görüşleri”, *Dini Araştırmalar* 11/32 (2008), 237-258.

olmaktadır. Bu sebeple hocanın belirlediği bir tarihte imkân ve şartlara göre sınav yapılmalı veya süreç içinde takip edilerek alınan notlardan puan çıkarılmalıdır. Bu şekilde süreç içinde yapılan ölçme ve değerlendirme faaliyeti bütün öğrencilere yapılmasının yanı sıra durumu nispeten zayıf bazı öğrencilere ders işleme sürecinde veya dönem sonunda tekrar fırsat verilebilir. Bu da zayıf öğrencinin durumunu daha ayrıntılı görebilme imkânı verdiği gibi onun motivasyonu daha da artıracaktır. Nitekim MEB'de nasıl ki zorunlu hallerde ek sınav imkânı verilebilmekte ise aynı şekilde önceden alınıp ilan edilen karar ve uygulamayla bu sınav gerçekleştirilebilir.¹¹⁹ Nihayetinde dönem içinde bütün öğrenciler için ölçme-değerlendirme yapılmış olacak ve not takdir edilerek başarılarına dair karar verilmiş olacaktır.¹²⁰ Bunun yanı sıra bu değerlendirme, birden fazla ölçme sonucuna da dayanabilir. Dönem içinde yapılan ölçmelerin aritmetik ortalaması alınabileceği gibi son ölçmeye veya genel durumuna bakılarak puan oluşturma şeklinde de uygulanması mümkündür. Fakat burada öğrencinin kabul edilemeyecek hatalarını ve hata sıklığını da dikkate almak gerekir.

Kur'ân dersi sınavı, dersin özelliği sebebiyle sınav döneminde olması zorunlu değildir. Bu dönemde sadece verilen puanlar resmi olarak sınav döneminde ilan edilen tarihte girilecektir. Çünkü bu sınavı tümüyle ders hocası yapmakta olup okulun genel uygulamasına ihtiyacı bulunmamaktadır. Nitekim bazı fakültelerde bu yönde karar alınmakta, Kur'ân dersinin sınav takviminin ders hocasının uhdesinde olduğu belirtilmektedir.¹²¹ MEB okullarında da uygulama bu yönde olup yönergelerde Kur'ân dersi için tavsiye edilen bir yöntemdir. Bu çerçevede Kur'ân-ı Kerim dersine yönelik ölçme ve değerlendirme faaliyetleri süreç odaklı olarak yürütülebileceğinden ve bunun önemsenmesi gerektiğinden söz edilmiştir. Ayrıca öğretmenin, sürecin değerlendirmesini yaparken; kendi şartlarına, muhataplarının şart ve imkânlarına, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun ölçme yöntem ve teknikleri geliştirebileceğinden bahsedilerek esnek bir tavır belirlenmiştir.¹²² Biz de ilahiyat düzeyinde ders merkezli Kur'ân ölçme ve değerlendirmelerinin süreç odaklı olmasının, verimlilik, şartlar, imkânlar ve uygulanabilirlik açısından daha elzem olduğunu düşünüyoruz.

Süreç odaklı değerlendirmede öğrenci hatalı okuduğunda zaman ve şartlara göre tekrar okutma ve değerlendirme durumu söz konusudur. Böyle değerlendirmede tek sınav gibi bir defasında geçme notuna yansıtacak puan verilmemeli, öğrenciye tekrar şans tanınmalıdır. Çünkü aynı zamanda öğretim ilkeleri gereği doğru ve güzel okumayı özendirme, öğrenciyi küstürmeme, basitleştirip zorlaştırmama, sözle "geliştiriyorsun, iyisin" gibi yaklaşımla hareket etme öğretimin zaruri şartlarındanıdır.¹²³ Burada amaç öncelikle öğrenciyi takip ederek okumasını geliştirmesine yardımcı olmak ve yönlendirmektir. Süreç içinde yapılan ölçme

¹¹⁹ MEBOKY, md. 45. Yönetmelikte "zorunlu haller ifadesi" kullanılmıştır. Ancak İHL'de görev yaptığımız dönemde iki sınavın ortalaması zayıf olan öğrenciye resmi olarak 3. sınav yapılmaktaydı.

¹²⁰ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 23.

¹²¹ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 24. Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde ve bazı fakültelerde "Kur'ân-ı Kerim dersleri, Kur'ân sınavları sözlü sınav şeklinde gerçekleştirilecektir. Kur'ân sınavları, hocalarımızla belirlediğiniz takvim dâhilinde gerçekleştirilecektir. Ders hocanızla iletişim kurarak, belirlenen takvime göre sınava giriniz." şeklinde belirtilmektedir. Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Kur'an-ı Kerim-Sınavlarıyla-İlgili Acıklama" (Erişim 3 Aralık 2021). Ayrıca bk. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Kur'ân-ı Kerim Vize Sınavları" (Erişim 3 Aralık 2021).

¹²² MEB, İHL Kur'an Öğretim Programı, Ölçme ve Değerlendirme, 4.

¹²³ Remzi Kaya, *Kur'ân'ı Kerim'de Eğitimci Olarak Hz. Peygamber*, (İstanbul: Yağmur Yayınları, 2019), 171.

sonucu verilen ile dersin öğretimi beraber yürütüldüğü için kontrol listesine yazılan puan, alınan not, bazı zaruri durumlarda değişmeyen nihai puanlama olmamalıdır. Böyle durumda tekrar bir değerlendirme yapılabilir. Hatta bu uygulama, uygun zaman varsa tek/bütünleme sınavı gibi sınavlarda bile yapılabilir. Bu da öğrenci için olumlu olup dersin amaç ve kazanımlarıyla örtüşen bir uygulamadır. Ancak bu noktada genel düzenin ve sistemin bozulmaması için bu durumun istismar edilmesine de müsaade edilmemelidir. Çünkü kuralların uygulanmadığı durumlarda puanlama konusunda eşitlik ve adaletten söz edilemez.

Kur'ân dersinin ölçme ve değerlendirmesi öğretim süreciyle iç içedir. Hataların görülmesi, düzeltilmesi, yazı veya puanla öğrencinin durumunun kaydedilmesi nihai puan olmasa da hedefe yönelik bir değerlendirmedir. Bu süreçte hocanın gayretine göre takip durumunun şekli değişebilse de mutlaka takip edilmesinin zarureti ortadadır. Derste öğrencinin takip edilmesi aslında bu hususta pek çok hatayı önlemektedir. Düzenli olarak tutulan gözlem listeleri bazı hataları azaltmaktadır. Zira bu yöntem de Kur'ân dersinde yaygın olarak uygulanmaktadır.¹²⁴ Tabi burada, uygulamayı yaparken okunacak cüz/sayfa/sûre gibi hususlar mutlaka önceden belirlenmeli, verilen not anında kaydedilerek olumlu ve olumsuz durumlar hemen not edilmelidir.¹²⁵

Süreç odaklı değerlendirmede öğrenci takip çizelgesinin, öğrencinin gelişimin izlenmesi açısından önemi büyüktür. Ancak bu durumda hatalar anında düzeltilmeli ve öğrenciye de hatalarının ne olduğu ve nasıl yapması gerektiği güzel ve yumuşak bir dille söylenmelidir.¹²⁶ Okutma, imkân dâhilinde her hafta veya belli periyotta olmalı, uzun aralıklarla olmamalıdır.¹²⁷ Bu durumda bize göre puanlama konusunda fazla meşgul olmamak için ders/süreçte öğrenciye puan zikredilmemelidir. Sınıf içindeki uygulamalarda bu bağlamda şu hususu da unutmamak gerekir ki, Kur'ân derslerinde karşı cins öğrenciler birbirlerinden çekinebilmektedir. Başarılı öğrencilerin rahat veya övünmelerine, başarısızların da içine kapanmalarına, sıkılmalarına veya agresifleşmelerine sebep olabilmektedir.¹²⁸

Kur'ân kelimelerinin mahrecine uygun telaffuz edilmesi, medlerine riayet edilmesinin öğrenilmesi ve diğer tecvit kurallarının uygulanmasından sonra yüzüne okumayı hızlandırmak için bazı öneriler yapılmaktadır. Bu önerilerde öğrencilerin Kur'ân okuma heyecanını diri tutma, okurken sayfada teklememe, aynı sayfa üzerinde yoğun çalışma ve öğretmenin/hocanın yapılan çalışmaları kaydederek öğrencinin takibi hedeflenmiştir. Buna göre öğrenciler arasında sınıf seviyesi de dikkate alınıp dakikalık okuma yapılarak adeta bir yarış planlanmış, bir tam sayfayı 1:00-1:30 dakika arasına pekiyi; 1:30-2:00 dakika arasına iyi; 2:00-2:30 dakika arasına orta; 2:30 ve daha yukarısı için zayıf not takdir edilebileceği belirtilmiştir.¹²⁹ Tabi burada öncelikle sınıf mevcudunun buna müsait olması öğrencilerin hızlı okuma adına hatalı oku-

¹²⁴ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 281.

¹²⁵ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*, 280.

¹²⁶ Benli, "Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri Program Önerisi", 125-165.

¹²⁷ Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 28.

¹²⁸ Ahmet Gökdemir, "İlahiyat Fakültelerindeki Kur'ân Okuma ve Tecvit Dersleri İçin Bazı Teklifler", ed. Ahmet Gökdemir, *Türkiye'de Kur'ân ve Kıraat Eğitimi* (İstanbul: İlahiyat, 2021), 9-14; Öcal - Ay, *Ölçme ve Değerlendirme*, 28.

¹²⁹ Nazif Yılmaz, "İmam Hatip Liselerinde Kur'ân'ı Kerim Öğretimi İçin Öneriler", *İmam Hatip Liselerin Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı?*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2006), 24.

maması, sınıf seviyesinin aynı olmaması gibi durumların da göz önüne alınması gerektiği unutulmamalıdır. Hedefte de ifade edildiği gibi özellikle alt seviyelerde uygulanması öğrenciyi arkadaşlarından geri kalmama ve puanını yükseltme heyecanı vermesi, dersin etkinlik olarak işlenmesi, aynı zamanda puan vermenin okumayı geliştirmeyi desteklemesi uygulanabilecek bir yöntemdir.

Süreç içinde ölçmenin amacı da aynı zamanda öğrencilerin gelişmesini sağlamaktır. Burada uygulamanın hedefinde, ölçme sonucunu öğrencilerle paylaşarak uygulamayı etkin hale getirme esastır.¹³⁰ Süreç odaklı ve müstakil sınav, bazı öğrenciler için birlikte kullanılarak,¹³¹ öğretmenin öğrenciyi yakından tanınması, hedeflerin ulaşılması açısından önemli olmakla birlikte, Kur'ân dersinde ölçmenin doğru yapılarak öğrenciye hak ettiği puanın verilmesi de önem arz etmektedir.¹³²

Sonuç

Ölçme ve değerlendirme diğer derslerde olduğu gibi Kur'ân dersinde de öğretilenlerden dönüt alınması, bu yönde dersin planlanması, dersin verimliliği, başarılı veya başarısız olması noktasında önemli bir husustur. Bu noktada ölçme ve değerlendirmede güvenilirlik, geçerlik ve kullanılabilirlik unsurları en önemli öğelerdir. Bu sebeple Kur'ân dersinde hedef ve kriterler çerçevesinde okuma seviyesinin saptanması bunun sonucunda “zayıf, iyi veya çok iyi” gibi yargılara varılması gerekir. Bunu yaparken çokça okutma veya süreç içinde öğrencinin takip edilmesi güvenilirliği artıran unsurlardır. Ayrıca Kur'ân okumada tecvit kaidelerinin her yerde aynı olması sebebiyle farklı sayfaların okutturulması durumunda da geçerli bir yöntem olmakta, güvenilirlik konusunda herhangi bir sıkıntı teşkil etmemektedir.

Kur'ân dersi yüzüne okuma ve ezber okumasıyla kendine has özellikleri olan bir ders olması hasebiyle ölçme ve değerlendirmede yönetmeliklerde sınav çeşitlerinden biri olan sözlü sınavı bu ders için tek seçenektir. Her ne kadar sözlü sınavın diğer sınavlara göre güvenilirliği az kabul edilse de Kur'ân dersi için aynı durum geçerli değildir. Çünkü belirlenen hedef ve kriterler çerçevesinde yapılandırılmış, sınırları belirlenmiş bir sözlü sınavı bu dersin şeffaflık ve güvenilirlik seviyesini artırmaktadır.

Kur'ân dersi bilişsel yönü olmakla birlikte psiko-motor yönü de olan bir derstir. Ancak resim müzik gibi özel beceri isteyen bir ders değildir. Bu sebeple her öğrencinin aynı okuma seviyesine gelebilmesi imkân dâhilindedir. Bu çerçevede özel beceri isteyen bir anlayışı ile hareket edilmesi uygun değildir.

Kur'ân dersindeki yüzüne ve ezber okuma kriterleri, öğretim yapılan okul/kurs seviyesinde istenilen hedef ve kazanımlara göre belirlenmek durumundadır. Bu sebeple İHO gibi ilköğretim ve İHL gibi ortaöğretim kademelerinde dersin diğer kazanımları da dikkate alınarak, öğrencinin gelişim süreci içerisinde ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Yükseköğretim kademesinde ise meslekî bir ders olması hasebiyle en temel okuma, ezber ve tecvit bilgisinde eksiklikleri giderecek bir hedef doğrultusunda kriterler belirlenmelidir. Bunlar, okul düzeyi,

¹³⁰ Muzaffer Üzümcü, *Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*, ed. Adem Güneş (Ankara: OTTO, 2020), 220.

¹³¹ Üzümcü, *Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*, 220.

¹³² Üzümcü, *Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*, 222.

sınıf düzeyi veya içinde bulunulan duruma göre göre belirlenmelidir. Meslekî öğretimin dışında öğrencinin gelişim düzeyini esas almakta fayda varken meslekî düzeylerde istenilen hedefe göre kriterler konulmalı ve bunlar gerçekçi olmalıdır. Bu çerçevede yüzüne okumada sınıf seviyeleri de dikkate alınmalıdır. Yüzüne okuma, tamamı olmak üzere ezber okuma, - yerine göre tecvit bilgileri- baraj olarak belirlenmeli, buna göre daha kullanışlı görünen bütüncül dereceli puanlama anahtarı yazılı veya plan olarak hazırlanmalıdır. Bu ölçütlere göre istenen yeterlilikleri sağlamayan kişi/öğrenci dersten/sınavda başarılı sayılmamalıdır.

Aynı kriterler Kur'ân okumanın sözlü sınav olarak yapıldığı bütün sınavlarda hedef ve amaca göre belirlenmelidir. Bu çerçevede örnek olarak “çok iyi 90-100; iyi 80-90; orta 70-80; geçer 60-70; zayıf 0-60 şeklinde hata ve okuma seviyesine göre belirlenmesinde fayda vardır. Zira şeffaflığın ve adaletin sağlanmasında ve birtakım şaibelerin bertaraf edilmesinde bu kriterlerin önemli bir yeri vardır.

Kur'ân dersi, belirlenen kriterler doğrultusunda takip çizelgesi ile süreç içinde öğrencinin izlenmesi, süreç odaklı değerlendirmelerin yapılması ve öğrencilerin yönlendirilmeleri gereken bir ders olduğu için öğretim süreci ile ölçme ve değerlendirme beraber yürütülmek durumundadır. Özellikle kalabalık ortamlarda uygulanması gereken yöntem budur. Bu anlamda dersin verimliliği, öğrencinin seviyesinin belirlenmesi ve geri dönütün verilerek yönlendirilmesi açısından süreç odaklı bir ölçme ve değerlendirme daha uygun görünmektedir. Bununla birlikte ihtiyaç olduğunda yer ve zaman belirlenerek müstakil olarak yüzüne, ezber okuma ve tecvit bilgisinin ölçülmesini ve değerlendirmesini yapmak mümkündür. Bu durum, şartlara göre tercih edilecek bir yöntemdir.

Netice olarak, Kur'ân dersinin puanlaması konusunda hedef ve kazanımlar gerçekçi olmalı ve ölçme değerlendirme bu çerçevede yapılmalıdır. Bütün öğretim kademelerinde hatta sınıf seviyelerinde aynı okuma seviyesi aranmamalı, alınacak ortak kararlar hassaten yüzüne okuma düzeyi mutlaka kategorize edilmelidir. Bu çerçevede kontrol listelerinin yanında sınıf seviyesine göre kriterlerin net olarak yazıldığı ölçekler hazırlanmalıdır. Böylece belirlenen kazanımların kazandırılabilmesi ve öğretimin gelişimin sağlanması imkânı elde edilebilir.

Kaynakça

- AKÜÖLEY, Afyon Kocatepe Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sayı: 28038, (2011). Erişim 05 Ekim 2022. <https://ogrenci.aku.edu.tr/egitim-ogretim-sinav-yonetmenligi/>
- AKÜ, Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi. “Müfredat Dersleri”. Erişim 11 Şubat 2022. <https://islamiilimler.aku.edu.tr/mufredat-dersleri/>
- AKÜ, Afyon Kocatepe Üniversitesi. “Ders İçerikleri”. Erişim 21 Şubat 2022. <https://islamiilimler.aku.edu.tr/ders-icerikleri-2/>
- Akkuş, Murat. “Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersi Sınavlarının Ölçme ve Değerlendirmelerine Yönelik Bir Teklif: Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi*. ed. Ahmet Gökdemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Ata, Mehmet Mahfuz. “Kur’ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri Problem ve Çözüm Yolları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/30 (2013), 167-189.
- Baş, Erdoğan. *Kur’ân Okuma-Okutma ve Anlama Üzerine*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Benli, Abdullah. “İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri için Bir Program Önerisi”. *Bilimname : Düşünce Platformu* 28 (Ocak 2015), 125-165.
- BUÜ, Bursa Uludağ Üniversitesi. “Bilgi Paketi, Ders Kataloğu”. Erişim 21 Şubat 2022. <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Ders/Index/1097042>
- Çakmak, Fatih. *Din Öğretiminde Hedefler*. Bursa: Emin Yayınları, 2020.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları. 6. b., 2008.
- Çınar, Fatih. “Din Öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramı: İlköğretim Dkab Dersi Öğretim Programının Kuram Açısından Analizi ve Uygulama Örnekleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/37 (2016), 191-243.
- Çollak, Fatih. “Kur’ân-ı Kerim Öğretim Teknikleri”, *Etkili Din Öğretimi*, İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 2010.
- Darendeliler, Feyza. vd. “Yapılandırılmış Yansız Klinik Sınavlar”. *Tıp Eğitimi Dünyası* 7 (2002), 32-37.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’ân Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi. *Resmi Gazete* 30825 (08 Temmuz 2019). Erişim 05 Ekim 2022. <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/kategoriler/birimler-mevzuat%C4%B1/e%C4%9Fitim-hizmetleri-mevzuat%C4%B1>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *Tashîh-i Hurûf Hizmet İçi Eğitim Programı*. Ankara: 2017.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Kur’ân Kursları Öğretim Programları”. Erişim 28 Eylül 2022. <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/sayfa/489>

- Dodurgalı, Abdurrahman. “Kur’an-ı Kerim Okumayı Öğrenmede Bazı Tartışmalar ve Öneriler”. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi* İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998.
- Doğan, Recai – Ege, Remziye. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Eker, İzzet. “Kur’ân-ı Kerim Takip Çizelgesi”. Erişim 05 Ekim 2022. <https://www.izzeteker.com/icerik/ders-ici-cizelge-form/kuran-i-kerim-takip-cizelgesi-b556c53>
- Gökdemir, Ahmet. “İlahiyat Fakültelerindeki Kur’ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bazı Teklifler”. *Türkiye’de Kur’ân ve Kıraat Eğitimi*. 9-24. İstanbul: İlahiyat, 2021.
- Gökdemir, Ahmet. “Kur’ân Okuma ve Tecvidi Derslerinde Karşılaşılan Problemler (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, ed. Ahmet Gökdemir. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi (Sorunlar, Çözümler, Yöntemler)*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Güloğlu, Nazife Vildan. “Kırâat-i Seb‘a İmamlarının Sîretleri Bağlamında Bir Kur'an Öğreticisinin Sahip Olması Gereken Özellikler”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9/1 (Bahar 2022), 138-163.
- Hızarcıoğlu, Betül Özmen. *Problem Çözme Sürecinde Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik) Kullanımında Puanlayıcı Uyumunun İncelenmesi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- İÜ, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. “Kur’ân-ı Kerim Vize Sınavları”. Erişim 3 Aralık 2021. <https://ilahiyyat.istanbul.edu.tr/tr/duyuru/2020-2021-guz-donemi-kuran-i-kerim-vize-sinavlari->
- Işıkdoğan, Davut-Korukcu, Adem. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Öğretmenlerin Programa Yönelik Görüşleri”. *Dinî Araştırmalar* 11/32 (2008), 237-258.
- Kaplan, Sevilay. “Performans Değerlendirmesi: Performans Hazırlaması ve Puanlaması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2016), 188-200.
- Kaya, Remzi. *Kur’ân’ı Kerim’de Eğitimci Olarak Hz. Peygamber*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 2019.
- Keylâni, Üsâme Yasin. “Günümüzde İnsanların Kur’an Okumadaki Durumları”. çev. Ali Çiftçi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2014), 173-192.
- KEÜ, Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, “Kur'an-ı Kerim-Sınavlarıyla İlgili Açıklama”. Erişim 3 Aralık 2021. <https://ilahiyyat.erciyes.edu.tr/DYR/Duyuru-Detay/Kurani-Kerim-Sinavlariyla-Ilgili-Aciklama/6709>
- Kılıç, Mustafa. “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2014), 69-106.

- KAIHL, Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi. “Kur’ân-ı Kerim”. Erişim 05 Ekim 2022. https://konyaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/42/25/246933/dosyalar/listele_dosya_1784294.html
- Mamur, Nuray. *Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü Öğrencilerinin Sanatsal Yetliliğini Ölçme ve Değerlendirmede Eğitsel Gelişim Dosyasının (Portfolyo) Rolü*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- MEBOKY, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 28758 (7 Eylül 2013). Erişim 29 Eylül 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18812&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- MEBKGOYUE, “Genç Sadâ” Kur’ân-ı Kerim’i Güzel Okuma Yarışması Usul ve Esasları. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. 3. Erişim 05 Ekim 2022. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar
- MEBOÖEİKY, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 29072 (26 Temmuz 2014). Erişim 30 Eylül 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- MEBTTKB, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Orta Öğretim Kur’ân-ı Kerim Dersi Öğretim Programı Ankara 2012. Erişim 05 Ekim 2022. <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>
- MEBTTKB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 07/06/2021 tarih ve 13 sayılı kararıyla alınan İHL haftalık ders çizelgesi. Erişim 11 Şubat 2022. <https://dogm.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/icerik/11>
- MEB, “İHO Kur’ân Dersi Öğretim Programı”. Erişim 27 Temmuz 2022. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar
- MÜÖLEÖY, Marmara Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 29451 (20 Ağustos 2015). Erişim 05 Ekim 2022. <https://www.marmara.edu.tr/universite/yonetim/mevzuat>
- Öcal, Mustafa - Ay, Mehmet Emin. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 3. b., 1998.
- Pehlivan, Sevda Yartaşı. “Yetişkinlere Yönelik Kurân Kurslarında Kurân-ı Kerim Öğretim Yöntemleri ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)”. ed. Ahmet Gökdemir. *İlahiyat Fakültelerinde Kur’ân Eğitim ve Öğretimi*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Sarı, Mehmet Ali. “Kur’ân’ı Güzel Okumanın Yolları”. *Diyanet Dergisi* 17/3 (Mayıs, Haziran 1976), 143-147.
- Sekin, Sefa. “Türkiye’de Ezberci Öğretim ve Nedenleri”. *Marmara Coğrafya Dergisi* 0/18, (2008), 211-221.

- Sezer, Yasin – Bilgin, Hüseyin. “Sözlü Sınavların Yargısal Denetimi”. *Türkiye Borsalar Birliği Dergisi* 86 (2009), 168-187.
- Şahin, Hatice. *İslam Kültür Tarihinde 'Kur'ân Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Şenat, Fatma Asiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Anlayarak Kur'ân Okuma Durumları Üzerine Bir Çalışma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 143-164.
- Şişginoğlu, Filiz. *Çok Alanlı Sanat Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Şirin, Sümeyye. *Hafızlık Eğitiminin Bilişsel İşlevlere Etkisi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Taşpınar, Kadir. “Kur'ân'ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi Müfredatının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme (RTEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”. ed. Ahmet Gökdemir. *İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Eğitim ve Öğretimi*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2019.
- Turgut, M. Fuat – Baykul, Yaşar. *Eğitimde Ölçe ve Değerlendirme*. 6.b., Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Üzümcü, Muzaffer. *Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*. ed. Adem Güneş. Ankara: Otto, 2020.
- Yıldız, Mehmet - Genç, M. Fatih. “Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 45 (2016), 45-80.
- Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'ân-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Yılmaz, Nazif. “Kur'ân Öğretim Yöntem ve Teknikleri”, Etkili Din Öğretimi. 3.b., İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 2010.
- Yılmaz, Nazif. “İmam Hatip Liselerinde Kur'ân'ı Kerim Öğretimi İçin Öneriler”. *İmam Hatip Liselerin Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı?*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Zengin, Mahmut. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım*. İstanbul: Dem Yayınları, 2011.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Hasan Hüseyin HAVUZ

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.